

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	482
Land:	Irak
Kilde:	Migrationsverket.
Titel:	Hedersrelaterat våld i Libanon, Syrien och de kurdstyrda provinserna i norra Irak. Utredningsresa tillsammans med Röda Korset och Rådgivningsbyrå.
Udgivet:	24. juli 2009
Optaget på baggrundsmaterialet:	22. marts 2010

15-2009-22245

Hedersrelaterat våld i Libanon, Syrien och de kurdstyrda provinserna i norra Irak

Utredningsresa tillsammans med Röda Korset och Rådgivningsbyrån

Kartan hämtad från Perry-Casañeda Library Map Collection

2009-07-24
Rev. 2009-11-27

Upprättad i enlighet med EU COI-guidelines

Innehåll

Innehåll.....	2
Om rapporten	4
English summary.....	5
Scope and character of honour-related violence	5
Legislation and the application of the law by the authorities.....	6
The will and ability of the authorities and other actors to provide protection	6
LGBT persons	7
1 Inledning	8
1.1 Bakgrund.....	8
1.2 Definition av hedersrelaterat våld	8
1.3 Avgränsning	8
2. Sammanfattning	10
2.1 Omfattningen och karaktären av hedersrelaterat våld.....	10
2.2 Lagstiftning och myndigheternas rättstillämpning	10
2.3 Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd	11
2.4 Homo- och bisexuella samt transpersoner	12
(hbt-personer).....	12
3. Libanon	13
3.1 Omfattningen och karaktären av hedersrelaterat våld.....	13
3.1.1 Utsatthet	13
3.1.2 Geografisk spridning.....	14
3.1.3 Blandäktenskap och andra äktenskapsrelaterade problem.....	14
3.1.4 Statistiska uppgifter.....	15
3.2 Homo- och bisexuella samt transpersoner	16
(hbt-personer).....	16
3.3 Lagstiftning och myndigheternas rättstillämpning	17
3.4 Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd	18
3.4.1 Olika typer av lösningar	20
4 Syrien	21
4.1 Omfattningen och karaktären av hedersrelaterat våld.....	21
4.1.1 Utsatthet	22
4.1.2 Geografisk spridning.....	22
4.1.3 Blandäktenskap	22
4.1.4 Statistiska uppgifter.....	23
4.2 Homo- och bisexuella samt transpersoner	25
(hbt-personer).....	25
4.3 Lagstiftning och myndigheternas rättstillämpning	25
4.4 Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd	27
4.4.1 Olika typer av lösningar	28
4.4.1.1 Giftermål	28

4.4.1.2 Omplacering, flykt och skyddat boende.....	29
5. De kurdstyrda provinserna i norra Irak	31
5.1 Omfattningen och karaktären av hedersrelaterat våld.....	32
5.1.1 Utsatthet	33
5.1.2 Geografisk spridning.....	34
5.1.3 Blandäktenskap	34
5.1.4 Statistiska uppgifter.....	35
5.1.5 Paradigmskifte	42
5. 2. Homo- och bisexuella samt transpersoner	43
(hbt-personer).....	43
5.3 Lagstiftning och myndigheternas rättstillämpning	43
5.3.1 Lagar om hedersrelaterade brott och reformer, som berör rättstillämpningen.....	43
5.3.2 Lagar som berör kvinnoförtryck och brott mot kvinnor	46
5.4 Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd	49
5.4.1 Skyddade boenden	51
5.4.2 Olika typer av lösningar	52
5.4.2.1 Medling och avtal.....	53
5.4.2.2 Giftermål och omplacering	54
5.4.2.3 Flykt till västvärlden	54
5.4.2.4 Långvarigt boende på skyddade boenden	55
5.4.3 Hedersrelaterat våld som asylskäl.....	55
Källor	56

Om rapporten

Denna rapport är framtagen av Migrationsverkets landinformationsenhet. De källor som använts är alla redovisade. Rapporten gör inte anspråk på att vara uttömmande och bör inte tillmätas exklusivt bevisvärde i samband med avgörandet av ett enskilt ärende. Informationen i rapporten återspeglar inte nödvändigtvis Migrationsverkets officiella ståndpunkt i en viss fråga och det finns ingen avsikt att genom rapporten göra politiska ställningstaganden.

English summary

At the initiative of the Director-General of the Swedish Migration Board the Swedish Migration Board (SMB), the Swedish Refugee Advice Centre (SWEREF) and the Swedish Red Cross (SRC) went on an investigation mission to Lebanon, Syria and the Kurd-governed provinces in northern Iraq between 19 April and 6 May 2009.

This section contains a thematic summary of the SMB Delegation's conclusions from the mission.

The objective of the mission was to:

- chart, describe, analyse and assess the scope and character of the honour-related violence occurring in Lebanon, Syria and the Kurd-governed provinces in northern Iraq;
- chart, describe, analyse and assess the application by the authorities of current legislation relating to honour-related violence; and
- chart, describe, analyse and assess the will and ability of the authorities and other actors to provide protection for people who risk being exposed to honour-related violence.

Scope and character of honour-related violence

In Lebanon honour-related violence is not viewed as a major problem in the sense that not many people are murdered in the name of honour. In Syria the authorities say that about 35 women are murdered every year. In contrast, NGOs claim that the number of honour killings is between 200 and 300. This information cannot be verified. The authorities in the Kurd-governed provinces state that the number of honour killings has fallen sharply since the state began to combat the phenomenon seriously in 2007. In 2008, 117 women were murdered there, a reduction of perhaps 60 per cent compared with the previous year. However, not all of them were killed to cleanse family honour. Most NGOs agree with the authorities, but there are those that have a different opinion and state that there are substantially more honour killings than given in the official figures.

Perpetrators who want to protect the honour of their families do not warn their victims. It can therefore be difficult to obtain help and support from the police before crimes are committed. So an asylum seeker who is really in danger cannot provide any documents from her family showing that she has been threatened before fleeing or will be punished if she or he returns to their country of origin. However, asylum seekers could verify their claims by e.g. presenting documents from the authorities and NGOs that are responsible for this area.

Legislation and the application of the law by the authorities

In Lebanon, Syria and the Kurd-governed provinces honour killings are viewed just like any other murder and the perpetrator can be sentenced to death or life imprisonment. The criminal law in Syria and Lebanon contains regulations from the 1940s that under certain circumstances permit a reduced sentence for crimes committed in the name of honour. They are severely questioned and may be amended. Even today these regulations are probably not applied extensively to any great extent. In Lebanon and the Kurd-governed provinces in northern Iraq severe punishments have demonstrably been imposed for honour killings. There are no such provisions at all in the Kurd-governed provinces, where the authorities have worked in recent years to achieve an application of the law that is free from honour-thinking.

The will and ability of the authorities and other actors to provide protection

In the areas dealt with in this report there are women's refuges and shelters. In Lebanon, there are two shelters with a capacity of 65 to 70 places. Neither is run by the authorities. The authorities in Lebanon, as well as in Syria and the Kurd-governed provinces, cooperate with the actors running women's shelters and refuges. In April, when the interviews were held in Lebanon, it emerged that one of the organisations that was running one of the shelters was going to open a new one with a further 50 places. There are three shelters in Syria, one of them is for Iraqi women and has 100–120 places. The other two have capacity to accommodate around 55 women. In the Kurd-governed provinces there are nine shelters with, in principle, an unlimited number of places.

Authorities and the NGOs running the shelters or involved in the problem in some other way seek in the first place to mediate between the woman who has run away from home and the persons in her family that make up the threat. The great bulk of the problems, 80–90 per cent, are solved through mediation, which means that the girl can return home.

A mediation results in the family signing an agreement or guarantee that they will not punish the girl or woman who has run away from home if she returns home. The cases that are solved through mediation and agreements are monitored by NGOs and/or authorities for a period -- one to four years. Sometimes such a solution is combined with marriage between the girl and her boyfriend. Anyone breaching an agreement is brought before a court.

If the attempts to bring about mediation are unsuccessful, the parties involved have to look for other solutions after the victim has lived in a shelter for about a year. Giving a woman a 'new identity', finding a home for her in another town than her own and preferably also a job is seen as alternative number two after mediation.

As step three in Lebanon and Syria the victim has to be sent to a neighbouring country. There is good cooperation between the NGOs in Lebanon, Syria and Jordan. As a fourth alternative the victim can be sent to the western world, including Western Europe. In a few cases victims from the Kurd-governed provinces in northern Iraq have actually been sent to Europe.

When necessary the women who really feel threatened can stay in a shelter for around one year in Lebanon. In Syria and the Kurd-governed provinces in northern Iraq there are no restrictions. In principle the victims can stay indefinitely. Life in the shelters is seen as tedious, limited, bounded and depressing. The shelters are sometimes compared to detention centres and prisons.

Overall, the situation with regard to women's quality of life and ability to enjoy their human rights is not good in the areas the Delegation visited. However, the situation has become better and is in the process of becoming even better. More and more NGOs and individuals have started to get involved in this question. In at least Syria and the Kurd-governed provinces in northern Iraq legislators and governments have also started to combat the phenomenon seriously. Some laws have already been amended to benefit women and others are in the process of being amended.

LGBT persons

According to our sources homosexuality has nothing to do with honour-thinking and family honour. It is not dishonourable for the family to have a homosexual child or sibling. It is for religious, social and cultural reasons that people in some circles reject homosexuality and condemn it. In Lebanon the public has more or less accepted homosexuality (at least in the big cities). According to our sources no one has been killed in either Lebanon, Syria or the Kurd-governed provinces on account of their homosexuality.

There seems to be hardly any notion of bisexual and transgender persons among our sources. One transgender person became known in Syria in 2008 when he took his life after being physically assaulted by his brothers.

Under Lebanese and Syrian criminal law, acts that have been shown to be homosexual, but not an orientation, can be punished by up to one year's imprisonment. In practice such acts have led to imprisonment for three to six months. However, nowadays people are seldom convicted. The authorities do not give the matter priority. Iraqi law, which is applied in the Kurd-governed provinces, does not prohibit voluntary sex between persons of the same sex. In spite of this the population in the Kurd-governed provinces condemns homosexuality more severely than people in Lebanon and Syria.

It appears that our sources assumed we meant homosexual men and did not consider lesbian women.

The part of the investigation which concerns LGBT persons is insufficient in the sense that no individual LGBT person or any representative of organisations working with LGBT issues has been interviewed. The delegation has not been able to chart and assess if and to which extent LGBT persons are persecuted, harassed or punished and also not if authorities and other actors can provide protection or not.

1 Inledning

Delegationen vill framföra ett stort tack till Sveriges ambassad i Damaskus, generalkonsulatet i Beirut och Kurdistan Regionala Regering (KRG) för gästfriheten och all hjälp delegationen fick när det gäller möten och logistik. Vidare vill vi tacka alla uppgiftslämnarna som tog sig tid och samtalade med oss. Sist men inte minst vill vi rikta ett stort tack till dem som hjälpte oss med tolkning och till alla andra personer som var oss behjälpliga under vår resa.

1.1 Bakgrund

Migrationsverket har tillsammans med Svenska Röda Korset (SRK) och Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar (Rådgivningsbyrån) genomfört en utredningsresa till Libanon, Syrien och de kurdstyrda provinserna i norra Irak i syfte att studera och få en fördjupad kunskap om det hedersrelaterade våldet. Ett annat syfte var att undersöka myndigheternas rättstillämpning inom området och myndigheternas och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd för dem som utsätts för hedersrelaterat våld i nämnda länder. Resan tillkom på initiativ av Generaldirektören och det är verkets första utredningsresa tillsammans med frivilligorganisationer. Resan genomfördes mellan den 19 april och den 6 maj 2009. Migrationsverket och frivilligorganisationerna kom innan resan överens om att skriva varsin rapport efter genomförd resa.

1.2 Definition av hedersrelaterat våld

Det saknas idag en allmänt accepterad definition av hedersrelaterat våld. Med hedersrelaterat våld i denna rapport menar Migrationsverket: "Alla former av fysiskt och psykiskt våld i syfte att bevara eller återupprätta familjehedern."

1.3 Avgränsning

Utifrån vår definition av begreppet hedersrelaterat våld, väl medvetna om att detta våld mest drabbar kvinnor då det i hög grad har att göra med verkliga eller uppfattade överträdelser av kyskhetsnormen, studerade vi inte våld mot kvinnor i största allmänhet, utan just det våld som har sin grund i sociala och kulturella föreställningar om kön, makt, identitet och sexualitet, det vill

säga hedersrelaterat våld. Under vår resa frågade vi oftast om även män drabbas och i så fall varför, hur och i vilken omfattning.

Vårt mål var att efter resan ha kartlagt, beskrivit, analyserat och bedömt omfattningen och karaktären av det hedersrelaterade våld som förekommer i Libanon, Syrien och de kurdstyrda provinserna i norra Irak. Målet var också att på samma sätt undersöka myndigheternas rättstillämpning inom området samt myndigheternas och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd för de personer som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld.

Många debattörer, skribenter och människorättsaktivister i västvärlden hävdar att homosexualitet och transsexualitet ingår i hederstänkandet och att homosexuella drar skam över sina familjer och därmed bestraffas på samma sätt som de kvinnor som vanäras sina familjer, vilket kan innebära att den som har vanärat familjen kan dödas i hederns namn. I hopp om att kartlägga, analysera och bedöma hbt-personers livsvillkor försökte Migrationsverket innan avresan förgäves att komma i kontakt med hbt-personer eller organisationer som representerar hbt-personer i Mellanöstern. Delegationen har alltså inte intervjuat företrädare för hbt-organisationer eller andra särskilt initierade på området.

Denna fråga är följaktligen inte utredd på ett tillfredsställande sätt. Uppgifterna i rapporten ska därför användas med extra stor försiktighet.

Migrationsverkets rapport baserar sig på de uppgifter som har framkommit vid de dryga 40 möten delegationen hade under resan och det material vi fick i samband med mötena. Verkets strävan var att träffa en väl avvägd blandning av myndighetsföreträdare och representanter för frivilligorganisationer och andra aktörer, som till exempel advokater.

Informationen vi fick var stundtals motstridig. Denna motstridighet reflekteras i rapporten. En kort beskrivning, analys och bedömning av den omfattande information vi inhämtade redovisas under avsnittet sammanfattning.

2. Sammanfattning

På initiativ av Migrationsverkets Generaldirektör gjorde Migrationsverket, Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar samt Svenska Röda Korset mellan den 19 april och den 6 maj 2009 en utredningsresa till Libanon, Syrien och de kurdstyrda provinserna i norra Irak.

Det här avsnittet innehåller en tematisk sammanfattning av verksdelegationens slutsatser från resan.

Målet med resan var att:

- kartlägga, beskriva, analysera och bedöma omfattningen och karaktären av det hedersrelaterade våld som förekommer i Libanon, Syrien och de kurdstyrda provinserna i norra Irak.
- kartlägga, beskriva, analysera och bedöma myndigheternas rättstillämpning av gällande lagstiftning, som rör hedersrelaterat våld.
- kartlägga, beskriva, analysera och bedöma myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd för personer som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld.

2.1 Omfattningen och karaktären av hedersrelaterat våld

I Libanon uppfattas inte hedersrelaterat våld som ett stort problem i den meningen att det inte är många som mördas i hederns namn. I Syrien uppger myndigheterna att runt 35 kvinnor mördas varje år. Frivilligorganisationer däremot hävdar att antalet hedersmord är mellan 200 och 300. Uppgifterna kan inte säkerställas. Myndigheterna i de kurdstyrda provinserna uppger att antalet hedersmord har minskat markant sedan staten började bekämpa företeelsen på allvar 2007. År 2008 mördades 117 kvinnor där, en minskning med kanske 60 % jämfört med året innan. Alla har dock inte mördats för att rentvå familjeheder. De flesta frivilligorganisationer håller med myndigheterna, men det finns de som har en annan åsikt och uppger att det förekommer betydligt flera hedersmord än de officiella siffrorna.

Den gärningsman som vill återupprätta sin familjs heder varnar inte offret. Det kan därför vara svårt att få hjälp och stöd av polisen innan brott begås. Den asylsökande som verkligen befinner sig i fara kan alltså inte lämna några dokument från sin familjs sida om att hon har varit hotad innan flykten eller kommer att bestraffas om hon eller han återvänder till hemlandet. Asylsökande skulle däremot kunna göra sina uppgifter sannolika genom att t.ex. uppvisa dokument från de myndigheter och frivilligorganisationer som har ansvar för detta område.

2.2 Lagstiftning och myndigheternas rättstillämpning

I Libanon, Syrien och de kurdstyrda provinserna betraktas hedersmord som vilket annat mord som helst och gärningsmannen kan dömas till döden eller livstids fängelse. De syriska och libanesiska strafflagarna innehåller bestämmelser från 1940-talet, vilka under vissa förutsättningar medger

straffflinring för brott som begås i hederns namn. De är starkt ifrågasatta och kan komma att ändras. Dessa bestämmelser torde redan idag inte tillämpas extensivt i någon större utsträckning. I Libanon och de kurdstyrda provinserna i norra Irak har hårda straff bevisligen utdömts för hedersmord. Några liknande bestämmelser finns över huvud taget inte längre i de kurdstyrda provinserna, där myndigheterna de senaste åren arbetat för att få till stånd en rättstillämpning fri från hederstänkande.

2.3 Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd

I de områden som denna rapport handlar om finns kvinnojourer och skyddade boenden. I Libanon finns två skyddade boenden med en kapacitet på mellan 65 och 70 platser. Ingen av dessa drivs av myndigheter. Myndigheterna i Libanon men också de i Syrien och i de kurdstyrda provinserna samarbetar med de aktörer som driver skyddade boenden. I april, då intervjuerna ägde rum i Libanon kom det fram att en av de organisationer som driver ett av de skyddade boendena skulle öppna ett nytt boende med ytterliga 50 platser. Det finns tre skyddade boenden i Syrien; ett av dem är till för irakiska kvinnor med 100-120 platser. De två andra har kapacitet att härbärgera omkring 55 kvinnor. I de kurdstyrda provinserna finns nio skyddade boenden med i princip obegränsat antal platser.

Myndigheter och de frivilligorganisationer som driver skyddade boenden eller på annat sätt är inblandade i problemet strävar efter att i första hand medla mellan den flicka/kvinna som har rymt hemifrån och de personer i deras familjer som utgör hotet. Flertalet problem, mellan 80-90 procent, löses genom medling som innebär att hon kan återvända hem.

En medling resulterar i att familjen ska skriva under ett avtal eller en garanti om att de inte ska bestraffa den flicka eller kvinna som har rymt hemifrån om hon återvänder hem. De fall som löses genom medling och avtal följs upp av frivilligorganisationer och/eller myndigheter under en period – ett till fyra år. Ibland kombineras en sådan lösning med giftermål mellan flickan och hennes pojkvän. De som bryter mot avtalet ställs inför rätta.

Om man inte lyckas åstadkomma medling ska de inblandade parterna leta efter andra lösningar efter det att offret har bott på ett skyddat boende i cirka ett år. Att ge kvinnan en "ny identitet", skaffa en bostad åt henne i en annan stad än sin egen och helst ett jobb ses som alternativ nummer två efter medling.

Som steg tre i Libanon och Syrien kan man skicka offret till ett grannland. Det finns ett gott samarbete mellan frivilligorganisationerna i Libanon, Syrien och Jordanien. Som fjärde alternativ kan offret skickas till Västvärlden, inklusive Västeuropa. I några få fall har offer från de kurdstyrda provinserna i norra Irak också skickats till något västland.

Vid behov kan de kvinnor som verkligen känner sig hotade stanna i ett skyddat boende runt ett år i Libanon. I Syrien och de kurdstyrda provinserna i norra Irak finns inga begränsningar. Offren kan i princip stanna hur länge som helst. Livet på skyddade boenden uppfattas som tråkigt, begränsat, kringskuret och deprimerande. Boendena jämförs ibland med förvar och fängelser.

Totalt sett är situationen inte bra när det gäller kvinnors levnadsvillkor och kvinnors möjligheter att åtnjuta mänskliga fri- och rättigheter i de områden som delegationen besökte. Situationen har dock blivit bättre och är på väg att bli ännu bättre. Allt fler frivilligorganisationer och enskilda individer har börjat engagera sig i dessa frågor, varav hedersrelaterat våld är en. Åtminstone i Syrien och i de kurdstyrda provinserna i norra Irak har även statsmakterna börjat bekämpa företeelsen på allvar. En del lagar har redan ändrats till kvinnans förmån och andra är på väg att ändras.

2.4 Homo- och bisexuella samt transpersoner (hbt-personer)

Enligt våra uppgiftslämnare så har homosexualitet inte med hederstänkandet och familjehedern att göra. Det är inte vanhedrande för familjen om man har ett homosexuellt barn eller syskon. Det är av religiösa, sociala och kulturella skäl som vissa kretsar tar avstånd från homosexualitet och fördömer den. I Libanon har allmänheten (åtminstone i storstäderna) mer eller mindre accepterat homosexualitet. Enligt uppgiftslämnarna har ingen dödats i vare sig Libanon, Syrien eller de kurdstyrda provinserna på grund av sin homosexualitet.

Bisexuella och transpersoner verkar knappt finnas i föreställningsvärlden hos uppgiftslämnarna. En transperson blev känd i Syrien 2008 när vederbörande tog livet av sig efter att ha misshandlats av sina bröder.

Enligt libanesisk och syrisk strafflag kan bevisat homosexuella handlingar, dock inte läggning, bestraffas med högst ett års fängelse. I praktiken har sådana handlingar lett till tre-sex månaders fängelse. Det är dock sällan som någon fälls numera. Frågan är inte prioriterad av myndigheterna. Den irakiska lagen, som tillämpas i de kurdstyrda provinserna, förbjuder inte frivillig sex mellan personer av samma kön. Trots det fördömer befolkningen i de kurdstyrda provinserna homosexualitet hårdare än i Libanon och Syrien.

Det förefaller som om uppgiftslämnarna utgick från manlig homosexualitet och inte tänkte på lesbiska kvinnor.

Den del av utredningen som berör hbt-personer är bristfällig i den meningen att ingen enskild hbt-person eller företrädare för organisation som arbetar med hbt-frågor har intervjuats. Delegationen har inte kunnat kartlägga och

bedöma om och på vilket sätt hbt-personer förföljs, trakasseras eller bestraffas och inte heller om myndigheter och andra aktörer kan bereda dem skydd eller inte.

3. Libanon

Delegationen landade i Libanons huvudstad Beirut på kvällen den 19 april 2009. De två påföljande dagarna gjordes fem intervjuer. Samtliga intervjuer gjordes i Beirut. Efter att ha gjort de sista intervjuerna där fortsatte delegationen med bil till Damaskus, dit vi anlände kvällen den 21 april.

3.1 Omfattningen och karaktären av hedersrelaterat våld

Det hedersrelaterade våldet har djupa rötter, som sträcker sig till förislamisk tid. De tidiga utövarna av islam förde denna kultur vidare och religionen har också blivit ”inblandad” i hederskulturen. Grunden är det patriarkala, mansstyrda samhället. Familjens heder bärs av kvinnorna. Ett exempel på detta är mödomshinneoperationer om en kvinna haft sex före äktenskapet¹.

Islamsk lag kräver fyra vittnen för att beslå någon med otrohet eller andra överträdelser av kyskhetsnormen men kulturen kan ta över och risk att drabbas av hedersrelaterat våld vid bara misstanke kan finnas trots islams hårda beviskrav. Profeten Mohammed uppges ha haft en tolerant syn på otrohet och lär ha menat att om en man och kvinna, som varit otrogna med varandra över huvudtaget skulle straffas, så skulle båda straffas och bara efter erkännande.

3.1.1 Utsatthet

Män dödas undantagsvis i hederns namn. Under två omständigheter kan en man dödas. För det första om han tas på bar gärning med en flicka/kvinna och för det andra om en man rymmer iväg med den flicka han älskar. Det här sättet att agera ska inte förväxlas med kvinnorov. Denna företeelse kommer att användas på flera ställen i föreliggande rapport. I de länder och kulturer där ungdomar, främst flickor, inte får ha kärleksrelationer och inte heller välja sin blivande make på egen hand rymmer ibland hon från sin familj och sin by eller stad tillsammans med sin älskade och gifter sig med honom. I övrigt är det sällan som en man kan dödas i hederns namn. Planlagda mord på män i hederns namn är sällsynta.

Förekomsten av hedersmord varierar från en grupp till en annan. Hedersrelaterat våld är till exempel sällsynt bland kristna i Libanon och Jordanien. Ortodoxa kristna tenderar dock att tänka i ”hedersbanor”. Shiaislam tillåter tidsbegränsade äktenskap. De har därför färre hedersrelaterade problem. Många, främst universitetsstuderande, gifter sig lagligt flera gånger tillfälligt innan de till slut gifter sig permanent och skaffar barn.

¹ Med ”flicka” menas i denna rapport en flicka som aldrig har varit gift och med ”kvinna” menas en kvinna som är gift eller som har varit gift någon gång.

En kvinna som har skilt sig från ett tidsbegränsat äktenskap kan gifta om sig när 100 dagar gått. Tanken med dessa 100 dagars väntetid är att en eventuell graviditet från hennes tidigare äktenskap ska upptäckas. Enligt hörsägen dödar inte gärna shia sina egna, inte ens av hedersrelaterade skäl. Endast tre shiamuslimska kvinnor ska ha mördats av hedersskäl de senaste 2 – 3 åren. Hizbollah har äktenskapstvång för sina soldater. Hizbollah har sådan kontroll i södra Libanon att eventuella hedersmord inte dyker upp till ytan. Det är vidare sällsynt med hedersmord bland palestinierna i Libanon och sådana mord döljs heller inte som olyckor. Kanske mördas 2 – 3 palestinska kvinnor där varje år av hedersskäl. En förklaring kan vara att man har viktigare saker att bekymra sig om, som att få mat på bordet. Libanesiska kvinnor riskerar i något större utsträckning att drabbas.

Kvinnor i riskzonen för att bli mördade av hedersskäl tvingas inte, varken aktivt eller av omständigheterna, till prostitution. Enda kända fallet härrör sig från 2004 och det var en kvinna som hatade både sin kropp och män.²

3.1.2 Geografisk spridning

Hedersbrott förekommer över hela landet och de förekommer mest bland analfabeter eller människor med låg utbildning, som bor på landsbygden och som arbetar med jordbruk. Människor som bor på landsbygden tillhör i regel olika klaner och lever efter sina klan- och stamtraditioner och normer mer än vad välutbildade urbaniserade människor gör. I norra Libanon förekommer hedersmord mest jämfört med resten av landet. Enligt den nyutgivna boken "Crimes of Honour – Between Reality and the Law" svarar provinsen Norra Libanon för nästan hälften av alla hedersmord som begås i landet. I Beirut förekommer inte hedersmord bland Beirutbor, men väl bland inflyttade. Hot är sällsynta. En kvinna som känner sig hotad kan söka hjälp av släktingar och polis³.

3.1.3 Blandäktenskap och andra äktenskapsrelaterade problem

Det är mycket ovanligt med äktenskap över religiösa gränser. En muslimsk man kan gifta sig med till exempel en kristen kvinna, men en muslimsk kvinna däremot, får inte gifta sig med en icke muslimsk man. De problem som blandäktenskap kan leda till är inte hedersrelaterade.

En del familjer accepterar att en dotter eller en syster väljer sin partner på egen hand istället för att gifta sig med den som familjen har valt åt henne. Andra familjer tar avstånd helt från henne medan en del andra familjer bestraffar henne genom att minska på sitt umgänge med henne. Man dödar henne emellertid inte.⁴

² En företrädare för KAFA, den mest kända och aktiva kvinnoorganisationen i Libanon.

³ En företrädare för HDC, the Human Development Center.

⁴ ibid.

3.1.4 Statistiska uppgifter

Hedersmord är ganska ovanligt i Libanon. Alla de personer som delegationen intervjuade var eniga om att hedersmord inte utgör något större problem i landet jämfört med till exempel i Jordanien, Syrien och Irak.

Det finns inte tillförlitlig statistik över antal hedersbrott och hedersmord i landet. Representanter för KAFA, den mest kända och aktiva kvinnoorganisationen i landet, uppger att det varje år rapporteras mellan 12 och 15 mord till polisen och att mörkertalet är stort.

KAFA menar att en del familjer dödar i hederns namn men uppger andra dödsorsaker såsom självmord och olyckshändelser. Andra uppger att kvinnorna har lämnat landet eller försvunnit spårlöst. Dessa förklaringar åberopas för myndigheter för att undgå straff. De här familjerna behöver inte dölja sanningen för sin omgivning, snarare tvärtom, de skryter om att de har dödat offret i hederns namn.

Inte alla mord på kvinnor är hedersrelaterade. KAFA uppger att en del män dödar av helt andra skäl såsom samlevnadssvårigheter eller på grund av att kvinnan begär skilsmässa, men mordet rubriceras som hedersmord. Båda dessa falska förklaringar eller dödsrubriceringar ger en felaktig bild av den verkliga omfattningen av hedersmord. I det ena fallet framstår antalet hedersmord som lägre än vad det egentligen är och i det andra fallet som högre än det verkliga.

En del män som har haft incestförhållande med eller som har våldtagit sina döttrar eller systrar dödar offren med motiveringen att de var dåliga och hade dragit skam över familjen. På det viset döljer gärningsmannen sitt brott och hoppas på att få reducerat straff.⁵

En studie som KAFA har deltagit i och som resulterat i en bok, tyder på att det egentliga antalet hedersmord kan vara färre än det antal mord som rubriceras som sådana. Boken i fråga heter "Crimes of Honour – Between Reality and the Law". Den bygger på alla de mord på kvinnor som avgjordes av olika domstolsinstanser i Libanon under tiden 1980 – 2003 och var rubricerade som hedersmord och som författarna fick ta del av. Resultatet visar att av de 27 morden var det 21 som bedömdes som hedersmord, vilket motsvarar 78 procent. Domstolarna hade kommit fram till att de resterande sex kvinnorna, vilket motsvarar 22 procent, hade dödat av andra skäl än familjehedern, men släkten hade uppgett försvar av hedern som skäl.

Studien kan tolkas som indikation på ytterligare tre saker. För det första att en del dödar av andra skäl än försvar av hedern men åberopar detta skäl för att få ett lindrigare straff och framstå som hjälte i sin privata omgivning.

⁵ ibid.

Detta gör att det riktiga antalet mord, som begås i hederns namn, kan vara lägre än de som rapporteras av frivilligorganisationer och massmedier.

För det andra att rättsväsendet fungerar och att lagen tillämpas och att gärningsmän därmed inte kan få lindrigare straff endast på grund av att de åberopar försvar av familjens heder.

För det tredje bekräftar resultatet av studien det som intervjupersonerna har sagt: hedersbrott utgör inte något allvarligt problem i Libanon jämfört med i grannländerna. Under de 23 år som studien gäller dödades 27 kvinnor, varav 21 på grund av försvar av hedern. Det blir färre än en kvinna per år. Studien bygger i och för sig på de mord som hade avgjorts i domstolar men å andra sidan ska alla brott som begås i Libanon rapporteras till polisen inom 24 timmar. Detta var intervjupersonerna helt eniga om.

3.2 Homo- och bisexuella samt transpersoner (hbt-personer)

Homosexualitet har inte med hederstänkandet och familjehedern att göra. Det är inte vanhedrande för familjen om man har ett homosexuellt barn, bror eller syskon. Det är av religiösa, sociala och kulturella skäl som vissa kretsar tar avstånd från homosexualitet och fördömer den.

Enligt artikel 534 strafflagen ska frivillig sex mellan vuxna samkönade personer bestraffas med högst ett års fängelsestraff. Praxis är mellan tre och sex månaders fängelse. Ett villkor för fällande dom är att den sexuella handlingen ska bevisas. Frågan är inte prioriterad av polisen. Det är sällan som någon döms till fängelsestraff på grund av utövad homosexualitet.

Lagen kriminaliserar endast den sexuella akten inte den sexuella läggningen som företeelse. Straffsatsen är densamma för män och kvinnor.

Rent juridiskt är sexuella handlingar tillåtna från 16 års ålder. Sex mellan vuxna män och underåriga pojkar betraktas som våldtäkt. Om en vuxen man har sex med en underårig pojke, som är mellan 15 och 16 år gammal, ska den vuxna mannen dömas enligt artikel 503 strafflagen till högst 7 års fängelse. Om offret är mellan 12 och 15 år ska minimistraflet enligt artikel 505 vara fem år. Om offret är under 12 år ska minimistraflet vara 7 år.⁶

Socialt och kulturellt är det enligt uppgiftslämnarna någorlunda accepterat att leva som homosexuell i Libanon, framför allt i storstäder som Tripoli och Beirut. Enligt företrädaren för HDC finner man flest hbt-personer, som är öppna med sin läggning, bland de välsituerade.⁷ Vi utgår från att uppgiftslämnarna bara tänker på manliga homosexuella.

⁶ Advokat med inriktning mot civilrätt.

⁷ Företrädaren för HDC.

3.3 Lagstiftning och myndigheternas rättstillämpning

Den libanesiska strafflagen omfattar även palestinier. Lagen innehåller bestämmelser om att straff kan reduceras om det föreligger förmildrande omständigheter, men utrymmet vid hedersmord är begränsat.

Före 1999 kunde den som hade mördat i hederns namn undgå straff under vissa omständigheter. Den 20 februari 1999 ändrades lagrummet, artikel 562 i den libanesiska strafflagen. Ändringen gör att mördaren inte längre kan gå fri från straff. Artikel 562 berör mord på maka, syster, föräldrar och barn.

Enligt artikel 549 strafflagen är straffet för planerat mord dödsstraff under vissa omständigheter. Att döda i hederns namn hör till de brott som ska bestraffas med döden enligt 549:3 samma lag.

Enligt artikel 562 strafflagen kan straffet för den som har dödat i hederns namn reduceras under vissa omständigheter. En sådan omständighet är om gärningsmannen tar sin fru, sin dotter, sin syster eller sin mor, på bar gärning med en man och dödar eller skadar henne eller båda. Två villkor ska dock uppfyllas för att straffet ska reduceras. Ett av dem är att gärningsmannen ska ta offret eller offren på bar gärning och det andra villkoret är att gärningsmannen inte ska ha planerat brottet i förväg. Brottet ska alltså begås i stark affekt (*crime passionnel*) för att straffet ska reduceras.⁸ Enligt artikel 253 samma lag kan då dödsstraff sättas ned till livstids fängelse eller 7 till 20 års fängelse. Livstids fängelse kan reduceras till fängelsestraff i minst 5 år och lägre straff kan i sin tur reduceras.

Artikel 562 strafflagen diskriminerar kvinnan i den meningen att den beviljar strafflindring endast av manliga mördare om de uppfyller de krav som uppges ovan.

Gärningsmän från landsbygden som kan utsättas för påtryckningar från sin omgivning och uteslutas ur den sociala gemenskapen kan få försvar av sin heder betraktat som förmildrande omständighet lättare än män från storstäder.⁹

Otrohet betraktas som brott enligt libanesisk lag. Män som begår äktenskapsbrott utanför sitt hem bestraffas inte. Kvinnan bestraffas oavsett var hon begår brottet.¹⁰

⁸ Advokat med inriktning mot civilrätt och sidorna 14-19 i boken *Crimes of Honour: Between Reality and the Law*. Denna bok och en del annat skriftligt material fick delegationen som komplement till intervjuerna. Boken är på arabiska och engelska. Den bygger på en omfattande studie om mord på 27 kvinnor som har avgjorts av olika domstolsinstanser under 1980- 2003. Flera av dem vi träffade hänvisade oss till denna studie.

⁹ Advokat med inriktning mot civilrätt

¹⁰ En företrädare för CFUWI, National Committee for the Follow Up of Women's Issues.

I 9 av de drygt 20 hedersbrotten som kvinnoorganisationen KAFA har studerat har gärningsmännen dömts till över tio års fängelsestraff.

En familjemedlem polisanmäler inte gärna en annan familjemedlem. Risken finns att det blir hårda domar och stora skadestånd. Våld i hemmet kan tas upp som hedersrelaterat för att få lägre straff. Domare dömer efter eget skön, vilket kan medföra att en gärningsman med kontakter eller en gärningsman som hör till samma släkt som domaren får lägre straff. Dock presiderar tre domare i brottmål och det är då svårt att korrumpdera dem. Efter första instansens avgörande kan man överklaga till "Court of Appeal". Till överinstansen går mål direkt, om den åtalade riskerar minst tre års fängelse.

Alla brott måste anmälas till polisen inom 24 timmar där brottet begås eller brottsoffret bor. Det finns dock en möjlighet att anmäla brottet hos polis på annan ort, som sedan skickar rapport till den berörda polisstationen. Om brottet anmäls senare tas utredningen upp igen av domstol. Domstolen skickar sedan ärendet för utredning till polisen.¹¹

Frivilligorganisationer och andra har länge kämpat för att ändra de kvinnodiskriminerande lagarna i landet. Samtliga intervjupersoner var inställda på att lagarna skulle ändras i en snar framtid.

3.4 Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd

Gärningsmannen eller dennes familj som vill återupprätta familjens heder genom att döda eller på annat sätt bestraffa den kvinna som har dragit skam över familjen ska inte förvarna henne. Gör man det kan offret undkomma genom att fly och söka skydd hos andra släktingar, prominenta personer eller vända sig till en advokat. De ger inte heller offret några bevis på sina planer. Då skulle ju hon kunna lämna beviset, dokumentet till, polisen och gärningsmannen skulle därmed bindas till brottet och bestraffas. Den som verkligen vill återupprätta familjehedern går till handling direkt utan förvarning. KAFA, Sisters of the Good Shepherd och Mary and Martha Association kan efter viss kontroll utfärda intyg om dessa utsatta kvinnor. Kontrollen är inte hundra procentig.¹²

De skyddade boenden som finns drivs av Sisters of the Good Shepherd, som har 50 platser, och Mary and Martha Association, som just nu har mellan 15 och 20 platser. Det sistnämnda skulle starta ett nytt kvinnocenter i juni i år och därmed skapa ytterligare 50 platser.

Dessa skyddade boenden drivs av kristna men deras verksamhet är till för alla kvinnor som råkar illa ut oavsett klass, etnisk eller religiös tillhörighet.

¹¹ Företrädaren för KAFA.

¹² Företrädare för KAFA och CFUWI.

De har funnits sedan 1940-talet och samarbetar med myndigheter och med kvinnoorganisationen KAFA.

Utöver stöd och hjälp till de kvinnor som rymmer hemifrån eller på annat sätt hamnar i en allvarlig kris eller en kritisk situation så har de rehabiliteringsprogram för prostituerade kvinnor.

De skyddade boendena hjälper de drabbade kvinnorna bland annat med kurser och hantverksutbildningar i hopp om att de ska kunna skaffa sig jobb och försörja sig själva om man inte lyckas med medling med deras familjer.

Myndigheterna har inga skyddade boenden i sin ägo. De samarbetar dock med de två skyddade boenden som finns i landet. De kvinnor som känner sig hotade kan gå till polisen, men den agerar inte om inte ett brott har begåtts. Möjligen kan en kvinna sättas i fängelse för att skyddas. Polisen har inga program för hotade flickor. Polisen är emellertid inte generell ointresserad av hedersbrott. Attityden skiftar från en ort till en annan och från en polisman till en annan. Att gå till polisen är heller inte alltid det bästa sättet att få skydd. Familjen kan hitta flickan. En källa uppger att premiärministern lämnat ett lagförslag för godkännande av parlamentet, som går ut på att hot ska kunna lagföras. Tanken är att civilrättsliga domstolar ska kunna belägga hotfulla personer med besöksförbud. Samarbete med säkerhetsjätten ska göra skyddet effektivt.¹³

Myndighetsskyddet är i stort otillräckligt i Libanon. Medling kan dock lösa en del hedersproblem. En våldtäktsman kan till exempel tvingas betala skadestånd och lämna byn, om både han och kvinnan är hemmahörande där. Kvinnan kan då klara sig från hedersmord.¹⁴ Annars straffas inte våldtäktsmän utan det är kvinnan som riskerar att bli dubbelt offer¹⁵.

Kampanjer när det gäller våld mot kvinnor har hållit på i 10 – 15 år. KAFA skapade redan på 90-talet "Women Court Against Violence". KAFA ordnar nu för tiden bland annat kurser för den libanesiska polisen, till exempel om hur man bemöter våld mot kvinnor och hur man handskas med utsatta kvinnor. Attitydträning ingår. Andra frivilligorganisationer arbetar med utbildnings- och jobbprogram riktade till kvinnorna.

The National Committee for the Follow up of Women's Issues (CFUWI) arbetar framgångsrikt med att ändra folks mentalitet, med projekt och genom nätverk. Av en slump valde medlemmarna i Bekaa att arbeta med hedersbrott, och i ett nätverk med 13 organisationer arbetar man sedan 2005 för att stoppa hedersbrotten. Organisationen arbetar också för lagändringar och är nära en ändring av artikel 562, som skulle innebära att hedersmord inte längre skulle vara en förmildrande omständighet. Man arbetar längs tre

¹³ ibid.

¹⁴ Regional representant för OHCHR

¹⁵ Två företrädare för CFUWI.

linjer; jurister skriver förslag på lagändringar, utkast presenteras för parlamentet och man håller möten, kontakt med media och presskonferenser.¹⁶

3.4.1 Olika typer av lösningar

Det framkom lite olika uppgifter om internflyktsalternativet i Libanon. Enligt en källa kan hotade flickor och kvinnor – och eventuella män - lättare än i till exempel Jordanien flytta till en annan ort och starta ett nytt liv. Turismen genom åren och den etniska och religiösa mångfalden i landet har skapat denna möjlighet. Även palestinska flickor kan undkomma hedersrelaterade hotsituationer genom att flytta inom Libanon. Är flickorna utbildade, och särskilt om de är libanesiska medborgare, kan de skaffa sig arbete och klara sig själva.¹⁷

Ett bättre alternativ är att låta den flicka och den pojke som har ett förhållande ingå äktenskap. Då förlåter flickans familj henne. Ett annat alternativ är att pojken flyttar från området under en tid.¹⁸ Sådana lösningar och överenskommelser kan ske mellan flickans och pojkens familj långt ifrån myndigheternas inblandning men också med hjälp av skyddade boenden och myndigheter, främst domstolar. Om en prostituerad gifter sig med sin hallick riskerar hon dock fortfarande att bli mördad av sin familj.¹⁹

Ett problem är att våldtagna flickor mer eller mindre tvingas till att gifta sig med de män som har våldtagit dem, särskilt om våldtäkten leder till graviditet. Gärningsmannen undgår i så fall straff. Det är ganska vanligt att domstolar löser våldtäktsbrott genom att låta paret ingå äktenskap. Det finns män som våldtar flickan för att sen få gifta sig med henne.

Främsta målet för de skyddade boendena är att medla mellan den drabbade kvinnan och dennas familj så att hon kan återvända till sitt hem. Om man kommer överens så ska kvinnans familj skriva ett avtal, en försäkran om att de inte tänker göra henne illa.

Om de skyddade boendena inte lyckas med medling ska de försöka förmå de hotade kvinnorna att skaffa sig ett nytt liv. De drabbade får hjälp med att skaffa sig jobb och bostad på en annan ort än sin egen. De får också en ”ny identitet”.

¹⁶ ibid.

¹⁷ Företrädaren för HDC nämnde också att hotbilden mot palestinska flickor kan bero på vilka som har makten i läget. Enligt honom anmäls dock kriminell verksamhet i de palestinska lägren i Libanon till polisen. Den regionale representanten för OHCHR nämnde att palestinska organisationer på de palestinska områdena samarbetar med kvinnoorganisationer i Haifa och andra israeliska städer. På så sätt kan man smuggla ut hotade kvinnor.

¹⁸ OHCHR.

¹⁹ HDC.

Det kan dock vara svårt för en kvinna att starta ett nytt liv på en för henne okänd ort. Folk är nyfikna och ställer massor av frågor till den här typen av kvinnor. Det finns inte heller garantier för att kvinnans familj inte hittar henne på den nya orten. Om en kvinna har barn blir situationen ännu svårare. Av dessa skäl flyr eller skickas en del av dessa kvinnor till Syrien, eller i sista hand till något västland där de kan söka asyl.

Skyddat boende en längre tid kan vara ett alternativ. Kvinnorna kan stanna i tre år i Sisters of the Good Shepherd's boendearrangemang.

4 Syrien

Delegationen reste in i Syrien landvägen från Libanon tisdagen den 21 april. Under de två följande dagarna hade vi sju möten i Damaskus. Söndagen den 26 april åkte delegationen vidare till staden Al-Qamishli i norra Syrien vid den turkiska gränsen. Samma kväll träffade delegationen generalsekreteraren för Kurdistans demokratiska parti (KDP-S) och två kurdiska kvinnoaktivister. De talade företrädesvis om den kurdiska kvinnans situation i norra Syrien, men också om syriska kvinnors situation i allmänhet.

Av praktiska skäl åkte vi den 27 april över till den kurdiska staden Nusaybin i Turkiet, som ligger precis vid den syriska gränsen. Från Nusaybin åkte vi direkt vidare till den irakiska gränsövergången Ibrahim Khalil.

4.1 Omfattningen och karaktären av hedersrelaterat våld

Hedersrelaterat våld förekommer i Syrien liksom i andra länder i området. Det har djupa kulturella rötter som bottnar i uråldriga klan- och stamsystem²⁰. Islamska värderingar och normer har bidragit till att företeelsen fortlever. Alla avvikelser från familjens regelverk kan leda till bestraffningar av olika slag – ibland dödar man den som har felat. Att en flicka har en kärleksrelation kan leda till hedersmord. I Syrien är det den stränga Hanafiskolan av islam som är dominerande. Giftna kvinnor i Syrien får till exempel inte besöka sitt föräldrahem, inte ens om någon i familjen är sjuk, utan makens tillstånd.²¹

Kvinnans situation överlag har blivit bättre men är långt ifrån bra. Hon förtrycks och diskrimineras fortfarande. Vid fördelning av arv får söner mer än döttrar. Kvinnor har lägre löner än män. Vid skilsmässa får modern vårdnaden om flickor tills de fyller 12 år och om pojkar tills de fyller 9 år. Sedan går vårdnaden till fadern och hans familj. Barn anses tillhöra fadern, inte modern. Två kvinnor motsvarar en man i vittnesmål. Polygami är tillåtet. Många unga kvinnor gifts bort till äldre män mot betalning. De

²⁰ TV- och radiojournalist som har engagerat sig i och visat program om hedersmord.

²¹ En advokat och kvinnoaktivist.

kurdiska kvinnorna i norra Syrien har det svårast; de är dubbelt förtryckta dels i egenskap av etnisk minoritet, dels i egenskap av att vara kvinnor.²²

4.1.1 Utsatthet

Det är i första hand kvinnor som faller offer för familjens hederstänkande. Normalt dödas inte män i hederns namn. En man kan dödas av flickans eller kvinnans familj om han flyr iväg med en kvinna som han har ett förhållande med och om han tas på bar gärning med en flicka eller kvinna. I övrigt är det sällan som en man dödas i hederns namn. Flickans familj åker inte runt och letar efter en man som ger sig iväg, så som man gör med en flicka. Planlagda mord på män i hederns namn är alltså sällsynta. Representanten för en av de mest aktiva organisationerna i ämnet som vi träffade, Nissa Souriya, hävdar att under de fyra år som de har arbetat med dessa frågor har endast en man dödat i hederns namn. I ett annat fall hade flickans familj försökt mörda båda flickan och mannen med eldvapen. Mannen undkom och flickan träffades och blev förlamad.

De kvinnor och flickor som rymmer hemifrån och söker sig till skyddade boenden, frivilligorganisationer eller till polisen är sådana som behandlas illa, riskerar att tvingas in i äktenskap eller på något sätt känner sig hotade. En annan kategori är flickor som rymmer från sin familj tillsammans med sin pojkvän på grund av att hennes familj inte tillåter dem att ingå äktenskap. Denna företeelse förekommer i alla länder och kulturer där hedersmord existerar. Under en sådan omständighet finns risk att flickans familj hämnas på paret genom att bestraffa dem med döden. En annan omständighet som gör att en man kan hamna i farozonen är om han tas på bar gärning med en kvinna/flicka. I övrigt bestraffas inte män i hederns namn.

4.1.2 Geografisk spridning

Hedersrelaterat våld förekommer i stort sett i hela landet från norr till söder och från öst till väst. Religionstillhörighet har inte någon avgörande betydelse. Kurder, araber, druser och andra begår brottet i varierande grad. Det är dock vanligare bland kurder och kristna i norr. Det förekommer bland samhällets alla skikt – bland rika och fattiga, bland arbetare och tjänstemän, bland välutbildade och analfabeter. Fattiga människor som bor på landsbygden, och som lever i klanstrukturer och är analfabeter eller har låg utbildningsnivå, tenderar dock att begå hedersbrott i större utsträckning än välutbildade, välbärgade och urbaniserade människor. Vid kusten i väster, i och runt Lattakia, förekommer det i en mindre utsträckning än i resten av landet.²³

4.1.3 Blandäktenskap

Etniska och religiösa grupper har under århundraden levt sida vid sida med varandra men äktenskap över religiösa och etniska gränser är sällsynta. En

²² Uppgifterna huvudsakligen erhållna vid mötet i Qamishli.

²³ ibid.

kristen flicka får till exempel inte gifta sig med en muslimsk man, en drusisk flicka får inte gifta sig med en muslim och en kurdisk flicka får inte gifta sig med en icke kurd.²⁴ Att ha en kärleksrelation med en man utanför den egna gruppen eller gifta sig med någon utanför den egna gruppen utan familjens samtycke, kan vara ett skäl att bli dödad. Några fall nämndes där människor som hade gift sig utanför den egna gruppen har blivit mördade.

Ur ett religiöst perspektiv får en muslimsk man gifta sig med en judinna och med en kristen kvinna. Enligt islam är det dock förbjudet för en muslimsk kvinna att gifta sig med en icke muslimsk man om inte han konverterar till islam. Ett sätt för en muslimsk kvinna att gifta sig med en kristen man är att gifta sig i Europa, men ett sådant äktenskap skulle inte vara juridiskt giltigt i Syrien. Den känsliga frågan om blandäktenskap togs faktiskt upp i en dramaserie, *Laisa Saraban* (översatt till svenska: det är inte en hägring) i syrisk TV under Ramadan förra året. Serien väckte debatt om ett ämne som länge varit tabu i konservativa kretsar. Aktivister i Syrien pläderar för borgerliga vigslar. Sådana – menar en bloggare – skulle bland annat minska antalet hedersmord.²⁵

4.1.4 Statistiska uppgifter

Det finns ingen tillförlitlig statistik över hedersrelaterat våld i Syrien och om antalet hedersmord finns det delade meningar. Frivilligorganisationer uppger att mellan 200 och 300 kvinnor dödas i hederns namn i hela landet varje år. Myndigheterna däremot menar att antalet hedersmord i landet ligger mellan 30 och 35 per år och att antalet håller på att minska. Som bevis för minskningen av antalet hedersmord i landet jämförs antalet hedersmord under 2008 som var 28 med antalet under 2007, som enligt myndigheterna var 38.

Frivilligorganisationers statistik kan inte säkerställas eftersom den bygger på uppgifter från massmedier och rykten men också på antaganden, indikationer och omständigheter kring morden. De officiella siffrorna kan å andra sidan bygga på antalet avgjorda mål i domstolar inte det faktiska antalet mord som begås.

En advokat hävdar att vissa män dödar i hederns namn, men uppger att offret har tagit livet av sig eller att hon har råkat ut för en olyckshändelse. Detta menar advokaten är dels för att han ska få strafflindring, dels för att han och hans familj inte ska förlora sitt anseende, sin sociala status eller sin heder i omgivningen. Det är enligt henne framför allt kristna som vill mörklägga brottet.

²⁴ Advokaten och kvinnoaktivisten.

²⁵ Syria Today, mars 2009, artikel erhållen på Sveriges ambassad i Damaskus 2009-04-23. http://www.syria-today.com/index.php?option=com_content&view=article&id=496:faith-and-marriage&catid=73:society&Itemid=49 (Länken senast kontrollerad 2009-07-22.)

Den ovanstående uppfattningen delas dock inte av de andra uppgiftslämnarna. Några anser att det är tvärtom, att socialt, kulturellt och moraliskt sett är det legitimt och accepterat att döda i hederns namn. Mord som begås i hederns namn kan snarare öka gärningsmannens och familjens sociala status. Därför brukar gärningsmän, liksom deras familj, vara stolta över sådana brott och skryta om dem.²⁶ Någon menade att det finns en kombination av dessa två varianter i den meningen att familjen visar sin stolthet och skryter om mordet i sin privata umgängeskrets samtidigt som de försöker dölja sanningen för polisen och andra berörda myndigheter.

Samtliga personer som delegationen talade med var eniga om att många som dödar sin fru, sin syster eller en annan nära kvinnlig anhörig på grund av arvstvister, ekonomiska konflikter, samlevnadssvårigheter eller av andra skäl, officiellt uppger att de har dödat för att återfå familjehedern. De anklagar offren efter deras död för att ha vanhedrat familjen genom sitt uppförande eller dåliga beteende. På det viset döljer gärningsmannen sitt brott, framställer sig som en hjälte och hoppas på att få ett reducerat straff.

Dessa falska förklaringar eller dödsrubriceringar ger en felaktig bild av verkligheten i den offentliga debatten. I det ena fallet framstår antalet hedersmord som färre än vad det egentligen är och i det andra fallet som högre än det verkliga antalet. Någon menade att falska rubriceringar inte har särskilt stor betydelse rent juridiskt eftersom polisen utreder varje mord så som de ska göra, oavsett vad gärningsmannen och dennes familj uppger för dödsorsak.

Överlag anses antalet hedersmord ha gått ner i landet under de senaste åren. Denna minskning beror på myndigheternas, mediernas och frivilligorganisationers informationskampanjer och deras kamp mot företeelsen. Man menar att människor har blivit upplysta och ändrat attityd i denna fråga. En annan orsak anses vara den att män numera allt oftare avstår från att döda i hederns namn eftersom de vet att de kommer att dömas till hårda fängelsestraff, då de inte beviljas strafflindring. Enligt den syriska strafflagen betraktas hedersmord som vilket annat mord som helst och domstolarna kan döma gärningsmännen till döden, livstids fängelse men också till långa tidsbegränsade fängelsestraff, till exempel 20-25år²⁷.

Enligt UNHCR:s representant i Damaskus, som arbetar enbart med irakiska kvinnor i Syrien, har endast en irakisk kvinna mördats i Syrien, vad de känner till. En man dödade under 2008 sin brorsdotter i Damaskus på grund av att hon var prostituerad.

²⁶ Nisaa Suriya – Syrian Women's Observatory (SWO).

²⁷ Association for Women's Role Development (AWRD).

4.2 Homo- och bisexuella samt transpersoner (hbt-personer)

Homosexuella handlingar är förbjudna i lag. Lagen stipulerar ett års straff för bevisad homosexualitet. Polisen och andra myndigheter prioriterar dock inte denna form av brott. Ingen lagförs idag på grund av sin homosexualitet.

Homosexualitet har inte med familjehedern att göra. Det är socialt, kulturellt, psykologiskt och religiöst oacceptabelt och bannlyst men det är inte en fråga om heder. Endast en kvinnas för- och utomäktenskapliga förhållande drar skam över familjen. Familjehedern handlar om flickornas oskuld.

I regel är inte homosexuella öppna med sin läggning för omgivningen, med undantag från vissa miljöer där homosexualitet är accepterat trots att lagen förbjuder samkönade sexuella handlingar.²⁸ Generellt kan homosexuella trakasseras, mobbas, kränkas och diskrimineras av allmänheten. De kan också misshandlas och på annat sätt behandlas illa av sina familjemedlemmar.

Lesbiska kvinnor bestraffas kanske, men då inom familjen. Inga - vare sig homosexuella män eller lesbiska kvinnor - har dock dödats i landet på grund av sin homosexuella läggning.²⁹

En advokat hävdar att en del av de asylsökande som åberopar hedersvåld som skäl inte talar sanning; de uppger sådana skäl endast för att få uppehållstillstånd.

UNHCR:s företrädare hävdar att många i Irak ser manlig homosexualitet som prostitution vilket ökar allmänhetens vrede mot företeelsen. Vad gäller transpersoner har man erfarit att de trakasseras, men att dödshot sällan emanerar från familjen.

Det enda konkreta fallet rörande en transperson under resan togs upp under mötet i Qamishli. Uppgiftslämnarna berättade att en transperson i Syrien tog livet av sig 2008 genom att tända eld på sig själv. Personen hade misshandlats av sina bröder. Fallet blev känt till följd av det dramatiska självmordet.

Bisexuella och transpersoner gick i övrigt inte att få någon uppgift om under resan eftersom fenomenet förefaller vara, i princip, okänt för människor i Mellanöstern.

4.3 Lagstiftning och myndigheternas rättstillämpning

Flertalet av de personer som delegationen träffade hävdade att artiklarna 548:1 och 2, samt 192 i den syriskas strafflagen medger strafflindring för den

²⁸ Nissa Souriya.

²⁹ ibid.

gärningsman som har dödat, sin fru, mor, dotter eller syster, i syfte att återupprätta familjehedern. Gärningsmannen kan få reducerat straff även om brottet bygger på misstankar om att offret har haft ett olämpligt förhållande, (artikel 548:2). Uppgiftslämnarna var inte eniga om hur mycket straffet kunde reduceras. Någon nämnde att gärningsmannen kan få runt två år, någon annan menade att straffet kan reduceras så kraftigt som till sex månaders fängelse. Lagen diskriminerar kvinnan i den meningen att om kvinnan i en motsvarande situation dödar sin man får hon ingen strafflindring.³⁰

Enligt artikel 548:1 kan den man som har dödat sin fru, mor, syster eller dotter, efter att han har tagit henne på bar gärning, befrias helt från straff.

De som arbetade på det skyddade boendet, som hade ett gott samarbete med staten, hävdar att planlagt hedersmord bestraffas som vilket annat mord som helst och att gärningsmannen ska dömas till livstids fängelse alternativt till 15 års fängelse. Allmänhetens vetskap om det hårda straffet har lett till en minskning av antalet hedersmord i landet, hävdar de.

En parlamentariker tillika imam anser att den syriska lagen dels går emot sharia, dels att den är strängare än sharia. Han redovisar i detalj på vilka punkter den syriska lagen är strängare. En av punkterna han tar upp, och som han verifierar genom att läsa ur Koranen (4:15), är att till skillnad från den syriska strafflagen kräver islam fyra ögonvittnen för att den kvinna som har begått äktenskapsbrott ska bestraffas. Korantexten lyder: *"OM NÅGON av era kvinnor begår en grovt oanständig handling, tillkalla då fyra bland dem av er som har bevittnat handlingen, och om de vittnar stäng då in henne i hennes hem till dess döden befriar henne eller Gud visar henne en väg."*³¹

Han ser kravet på fyra vittnen som en indikation på att islam inte vill bestraffa den kvinna som begår äktenskapsbrott, då en sexuell akt svårligen kan ske så öppet att det skulle finnas minst fyra vittnen och att de skulle vara beredda att vittna. Han menar också att det finns en öppning i slutet av versen "... eller Gud visar hennes en väg". Han menar att det innebär möjligheter och alternativ till döden.

Vidare säger han att koranversen ovan (Al-Nissa 4:15) är upphävd (mansukh) genom sura Al-Nur (24:2). Den sistnämnda uppenbarades cirka ett år efter den första. Han säger att det är ett allmänt känt faktum bland de lärda inom islam att nyare korantexter ersätter tidigare texter. I Al-Nur står: *"STRAFFET för äktenskapsbryterskan och för äktenskapsbrytaren är hundra piskrapp för var och en; och låt inte medkänsla med dem avhålla er från att följa Guds lag, såvida ni tror på Gud och den Yttersta dagen. Och se till att några troende bevittnar bestraffningen."*

³⁰ En parlamentariker tillika imam.

³¹ Alla citat av Koranen på svenska är hämtade från Mohammed Knut Bernströms översättning av Koranen, Koranens budskap, 2000.

Imamen uppger att Profeten visserligen har förespråkat dödsstraff för äktenskapsbrott men, säger han, korantexten går före profetens praxis och utlåtanden (sunna och hadither).

Imamen tolkar versen ovan (24:2) som följer: 1. islam vill bestraffa både mannen och kvinnan i händelse av äktenskapsbrott medan den syriska lagen ger mannen rätt att bestraffa kvinnan – han menar alltså att den syriska lagen tillåter att bara kvinnan bestraffas. 2. islam vill att den offentliga makten ska döma och utdela straff medan den syriska lagen ger mannen, i egenskap av privatperson, rätt att bestraffa kvinnan. Mannen ges därmed samma roll som staten (domstolar) att agera och bestraffa kvinnan. 3. islam förespråkar 100 gisselslag för äktenskapsbrott för båda könen medan den syriska lagen tillåter mannen att döda kvinnan om han ertappar henne när hon begår brottet.

Vidare menar imamen att enligt den syriska lagen behöver inte gärningsmannen bevisa att offret har begått äktenskapsbrott för att kunna bestraffa henne med döden. Enligt Koranens sura Al-Nur (24:4) begår de som anklagar någon för äktenskapsbrott utan att kunna framkalla fyra vittnen en stor synd och ska därför bestraffas hårt. Versen lyder: ”Och de som anklagar ärbara kvinnor [för äktenskapsbrott] och sedan inte visar sig ha stöd av fyra vittnen, straffas med åttio piskrapp och skall i framtiden inte få avge vittnesmål; de har visat grovt trots mot Gud.”

Den äkta mannen som anser sig ha blivit bedragen behöver inte få fram fyra vittnen enligt islam men fruns erkännande krävs, menar imamen. Han åberopar verserna 6, 7, 8 och 9 i samma sura (Al-Nur) som lyder: *”Och den som anklagar sin hustru [för otrohet] och bara har sitt eget vittnesmål att stödja sig på, skall svära vid Gud fyra gånger att hans vittnesmål är sant och en femte gång nedkalla Guds förbannelse över sig själv om han ljuger. Men [hustrun] skall gå fri från straff om hon svär vid Gud fyra gånger att han ljuger och en femte gång nedkallar Guds vrede över sig själv om hans vittnesmål är sant.”*

Imamen menar att i ett sådant läge ska domaren inte bestraffa någon av dem, utan fatta beslut om äktenskapsskillnad dem emellan.

Samtliga personer som delegationen talade med hade förhoppningar om att de kvinnodiskriminerande lagarna skulle ändras snart. Imamen trodde att ändringarna kommer inom ett år.

4.4 Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd

Ett hinder för kvinnor att få hjälp och stöd av myndigheterna är att de måste övertyga poliskåren, som består uteslutande av män, om att de verkligen befinner sig i fara. Många kvinnor som anar oråd lämnar sina hem hals över huvud innan allvarliga brott begås mot dem. När de kommer till polisen kan de inte bevisa att någon har gjort dem något. De har oftast inga synliga och uppenbara märken eller några bevis för att de befinner sig i fara. Även i de

fall då de har blivit misshandlade och bär på synliga märken kan deras anmälningar negligeras.

Polisen ser hot och mindre allvarliga våldsbrott som ett led i uppfostran. Frågor som rör hedersrelaterat våld och våld inom familjen har inte hög prioritet hos polisen. Först när en kvinna kan visa att hon har allvarliga kroppsskador kan polisen agera. Poliskårens agerande och attityd varierar dock från en polisstation till en annan och från en ort till en annan. Alla är inte oseriösa. Företrädare för UNHCR i Damaskus, som inte arbetar med syriska medborgare, menar att polisen i vart fall förhåller sig objektiv gentemot irakiska kvinnor och män.

4.4.1 Olika typer av lösningar

Det är naturligtvis så att alla män i de länder och kulturer där hedersmord förekommer, inte är beredda att gå så långt som till att döda för att bevara eller återupprätta familjens heder. De som dödar i hederns namn är i minoritet. Det finns flera andra alternativ till dödandet.

4.4.1.1 Giftermål

Ett alternativ är att flickans och pojkens familjer själva, utan inblandning från myndigheter och frivilligorganisationer, kommer överens om att det unga paret ska gifta sig med varandra i de fall då det handlar om en romans mellan ogifta ungdomar. På det viset förlorar inte flickans familj sin heder.

För ett ungt par som älskar varandra är det naturligtvis det bästa som kan hända. Två allvarliga problem lyftes emellertid upp. Det ena är att familjen kan lura den flicka som har rymt hemifrån genom att ge henne löfte om att hon får gifta sig med den man hon älskar. Familjen kan gå så långt som till att låta flickan gifta sig med den man hon älskar, så som de har lovat henne, men sedan ändå döda henne långt senare, till och med efter det att hon har fått barn.³² Sådana mord kan dock inte betraktas som hedersmord och gärningsmannen kan inte heller begära straffflintring med hänvisning till återupprättande av familjehedern. Det andra problemet är att man kan tvinga även en våldtagen kvinna att gifta sig med gärningsmannen. Detta gäller framför allt om kvinnan har blivit havande som resultat av våldtäkten.

Ett annat alternativ till att döda är att familjen så snabbt som möjligt tvingar den flicka som anses ha dragit skam över familjen genom att ha en romans, in i äktenskap med någon annan än den hon älskar. Detta gäller dock inte i de fall då flickan har förlorat sin oskuld.

³² TV- och radiojournalisten

4.4.1.2 Omplacering, flykt och skyddat boende

När de inblandade inte kan lösa problemet privat flyr vissa kvinnor hemifrån och vänder sig till myndigheter, frivilligorganisationer eller till ett skyddat boende.

Idag finns det tre skyddade boenden i Syrien. Två av dem är belägna i Damaskus. Ett av dem är halvstatligt och drivs av Association for Women's Role Development i nära samarbete med Social- och arbetsdepartementet. Där finns 30 platser. Det startade 2004 och nyligen har den bygggnad kontoret är inrymt i, rustats upp. Organisationen har fått och får medel från utländska biståndsorganisationer och ambassader.

Det andra drivs av Sisters of the Good Shepherd och har 24 platser. Kvinnor ur alla etniska och religiösa grupper kan söka hjälp och stöd där. Sisters of the Good Shepherd har tillstånd från staten att driva sin verksamhet och har funnits sedan 1940-talet. De åtnjuter allmänhetens förtroende och är kända över hela landet. De har ett gott samarbete med polisen och andra myndigheter.

Det tredje boendet är till för irakiska kvinnor och finns i staden Zabadani. Där finns mellan 110 och 120 platser. Enligt UNHCR:s representant är ett fjärde skyddat boende på väg att öppnas i Aleppo, Syriens näst största stad. Detta fjärde boende kommer att drivas med bidrag från EU och International Organisation for Migration (IOM). Det här boendet kommer att drivas av frivilligorganisationer. Det råder ett gott samarbete mellan de tre befintliga skyddade boendena.

Boendena erbjuder offren juridiskt och psykologiskt stöd. Det finns "socialarbetare" och andra som hjälper och stöttar flickorna och kvinnorna. De som är analfabeter får lära sig läsa och skriva. De går på kurser och får enklare yrkesutbildningar för att de ska kunna skaffa sig arbete, försörja sig och starta ett nytt liv om deras konflikter med familjerna inte kan lösas.

De kvinnor som flyr till dessa skyddade boenden får bo där under en period, allt mellan några dagar till drygt ett år. Om den kvinna som har rymt hemifrån är under 18 år ska hon lämnas till en statlig institution. Är hon över 18 år ska hon bo på ett av de tre kvinnohusen i väntan på en lösning av konflikten.

De som driver skyddade boenden och frivilligorganisationerna försöker i första hand lösa "problemet" mellan dem som har rymt hemifrån och deras familjer genom medling och avtal. Ett avtal innebär, att en försäkran eller en garanti om att de som flickan eller kvinnan känner sig hotad av (oftast fadern eller bröderna), skriver under ett dokument om att de inte ska bestraffa henne om hon återvänder hem. De som arbetar på skyddade boenden och frivilligorganisationerna försöker i första hand kombinera försoningen och avtalet med att förmå flickans familj att acceptera

äktenskap mellan flickan och den man hon älskar om det handlar om en romans. Organisationen Nissa Souriya nämnde ett lyckat exempel som de hade varit med och löst på det här sättet.

Skyddade boenden följer upp de fall där kvinnan återvänder hem. Uppföljningen sker bland annat genom telefonsamtal. Det har dock hänt att kvinnor blivit mördade trots att familjen har skrivit under ett sådant här avtal. I sådana fall lagförs de som har skrivit under avtalet och eventuella andra inblandade för brottet. Ibland mördas de kvinnor som återvänder hem långt senare.

Alla ärenden slutar dock inte med medling, försoning och/eller giftermål för det unga paret. Om parterna inte lyckas nå en överenskommelse, så att flickan kan återvända hem kan hon som ett andra alternativ få en ny "identitet", ett jobb och en bostad på en annan ort än den hon ursprungligen kommer ifrån. I regel börjar man med sådana åtgärder när offret har bott på ett skyddat boende i cirka ett år. Meningen är att flickan/kvinnan ska kunna starta ett nytt liv och försörja sig själv. Om hon är från till exempel Damaskus ska hon i så fall i första hand skickas till en annan storstad. Damaskus och Aleppo anses dock vara de enda någorlunda säkra städerna där det blir svårt för offrens släktingar att spåra dem. Flickorna/kvinnorna kan också skickas till Jordanien och Libanon där de kan starta ett nytt liv. Det råder ett gott samarbete mellan frivilligorganisationer och andra som arbetar med frågan i dessa tre länder. Om kvinnohusen bedömer risken för offrens liv som varande allt för stora, ska de försöka skicka dem till västvärlden, till exempel till Kanada eller Europa.

Livet på de skyddade boendena i landet beskrivs som mycket trist, begränsat och dystert. De verkar mer likna förvar och fängelser än en någorlunda trivsamt miljö för drabbade människor.

Intrycken från Syrien ger, trots redovisade problemområden, visst hopp om att kvinnornas situation där håller på att förbättras. Det finns till exempel numera en het linje för utsatta kvinnor. Servicen drivs av the Sisters of the Good Shepherd, och regeringen är heller inte överksam i bekämpandet av makars, faders och bröders våld mot kvinnor.³³

³³ Syria Today, oktober 2008, artikel erhållen på Sveriges ambassad i Damaskus http://www.syria-today.com/index.php?option=com_content&view=article&id=507:dialing-a-lifeline&catid=210:society&Itemid=56 (Länken senast kontrollerad 2009-07-22)

5. De kurdstyrda provinserna i norra Irak

Under 1991 drog den irakiska regimen tillbaka sina styrkor från de områden som idag kontrolleras av kurder. Regimen upplöste alla statliga myndigheter och institutioner i området. De ställde in löneutbetalningar och drog tillbaka statligt anställda från området. Kurdiska styrkor tog över den politiska makten i området men initialt var det kaos och laglöshet som dominerade samhället.

I maj 1992 hölls fria och allmänna val. Kurdistans demokratiska parti (KDP) och Kurdistans Patriotiska union (PUK) fick nästan lika många röster och delade på platserna i parlamentet; de fick 50 platser vardera. De kristna fick fem platser genom kvotering. Ett lokalt parlament och en lokal regering bildades.

KDP:s ordförande har alltid, sedan partiet bildades 1946, varit från Barzanifamiljen och Jalal Talabani, dagens irakiska president, har varit PUK:s generalsekreterare sedan organisationens bildande 1975.

I maj 1994 började ett inbördeskrig mellan KDP- och PUK-styrkor. Partierna delade området mellan sig och bildade varsin regering i Erbil respektive Suleymaniya. Efter några år tog kriget slut men först i mitten av april 2009, cirka två veckor före delegationens resa i området, införlivades

de sista tre departementen - inrikes, finans och försvarsdepartementen - med varandra. Fram till nyligen har det i princip funnits två administrationer.

Det faktum att det har funnits två administrationer har delvis betydelse för denna rapport när det gäller lagar, rättstillämpning och redovisningar av statistik.

Delegationen anlände landvägen från Turkiet till gränsövergången Ibrahim Khalil den 27 april. En mottagningskommitté, med chefen för gränskomplexet i spetsen, välkomnade oss.

Vi hade ett flertal möten i de kurdstyrda provinserna mellan den 28 april och den 6 maj. Vi träffade ett brett spektrum av advokater, kvinnoaktivister, parlamentariker, och representanter för frivilligorganisationer, myndigheter och regering. Mötena hölls i provinshuvudstäderna Dohuk (28 april), Erbil (29-30 april) och Suleymaniya (1-6 maj).

5.1 Omfattningen och karaktären av hedersrelaterat våld

Uppgiftslämnarna menar att hedersbrott ingår i den kurdiska kulturen liksom i flera andra kulturer. Någon belastar islam och muslimsk tradition för förekomsten av brotten. Svåra ekonomiska och sociala förhållanden och problem är andra faktorer som nämndes som bidragande faktorer till hedersrelaterat våld. En annan orsak som också nämndes av flera personer är att kurder, främst de som bor på landsbygden, tillhör olika klaner och stammar och att de lever i enlighet med urgamla traditionella sedvänjor och klanlagar.

Uppgiftslämnarna menar att hedersbrott bland annat handlar om mannens vilja att kontrollera kvinnans liv, framtid, sexualitet och val av partner. Det finns oskrivna och osynliga spelregler, normer och värderingar som kan vara livsfarliga att överträda. Detta gäller framförallt för flickor och kvinnor. Minsta avsteg från normerna kan innebära fara! För- och utomäktenskapliga relationer betraktas som de mest vanhedrande handlingarna för en flickas/kvinnas familj och kan leda till hämndaktioner och våldshandlingar i syfte att återupprätta familjens heder. Om en kvinna gifter sig med en man utan sin familjs vetskap och samtycke utsätter hon sig också för livsfara. Att vägra gifta sig med den man som familjen föreslår kan, även det, innebära stor fara. Innehav av telefonnummer som är okända för familjen kan leda till misshandel, kränkningar och andra typer av reaktioner.

Alla är eniga om att människor som bor på landsbygden - som i regel är mer troende, är analfabeter eller har låg utbildningsnivå och som lever efter traditionella klanmönster - är mer benägna att döda i hederns namn än välutbildade urbaniserade människor. I den mån hedersbrott begås i

storstäder så är det i första hand de nyinflyttade från landsbygden som begår dem.

5.1.1 Utsatthet

Den absolut största delen av dem som faller offer för familjehedern är kvinnor. Män kan bli offer i princip om två villkor föreligger. Den första omständigheten är om han flyr iväg med en kvinna. Det här sättet att agera ska inte förväxlas med kvinnorov. I de länder och kulturer där ungdomar, främst flickor, inte får ha kärleksrelationer och inte heller välja sin blivande make på egen hand rymmer ibland flickan från sin familj och sin by eller stad tillsammans med sin älskade och gifter sig med honom. Unga par rymmer när de inte får gifta sig med varandra med föräldrarnas samtycke. Oftast är det flickans familj som motsätter sig att paret gifter sig. När en man rymmer med en flicka (eller en gift kvinna) är det inte ovanligt att han dödas av flickans/kvinnans familj.

Den andra omständigheten då en man kan dödas är om han tas på bar gärning med en flicka/kvinna. I övrigt är det sällan som en man dödas i hederns namn. Ibland kan flickans familj föreslå att de ska döda flickan och att pojkens familj ska döda honom. Det är dock inte vanligt att familjer kan sluta en sådan överenskommelse. I de fall då flickans familj föreslår en sådan "lösning" så rymmer pojken iväg och undgår straff. En man som har ett förhållande med en gift kvinna löper större risk att mördas av kvinnans make eller av hennes föräldrar än en pojke (en ogift man) som har ett förhållande med en flicka (en ogift kvinna). Chefen för Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk kände till ett fall då en man hade blivit mördad på öppen gata av maken till den kvinna som han hade haft ett förhållande med. En gift kvinna som begår äktenskapsbrott löper också större risk att bestraffas än en ogift flicka.

Etnisk tillhörighet och klass- och religionstillhörighet synes ha en viss betydelse för förekomsten av hedersmord.

Den parlamentariker som representerar de kristna i en parlamentarisk kommitté för försvar av mänskliga rättigheter hävdade att kristna inte dödar i hederns namn. Företeelsen hör till stamsamhället och bygger på klanlagar och klantänkande. Vi kristna har inte stammar och klanlagar och därför har vi inte hedersrelaterade brott heller, menade han.

En kvinnlig parlamentariker som representerar turkmener i samma kommitté hävdade att hedersrelaterat våld är ytterst sällsynt bland turkmener. Vi löser sådana frågor på annat sätt än genom att döda, menade hon.

Delegationen fick under vistelsen i de kurdstyrda provinserna höra att hederstänkandet även förekommer i de övre skikten av befolkningen, och inte bara bland fattiga, utbildade på landsbygden.

5.1.2 Geografisk spridning

Samtliga uppgiftslämnare som delegationen talade med var eniga om att människor som bor på landsbygden – som i regel är mer troende, är analfabeter eller har låg utbildningsnivå och som lever efter traditionella klanmönster – är mer benägna att döda i hederns namn än välutbildade urbaniserade människor. I den mån hedersbrott begås i storstäder så är det i första hand de nyinflyttade från landsbygden som begår dem.

De områden och orter, som nämndes, där hedersbrott ska vara mest förekommande är Amadiya, Akre, Rania, Pishder, Qeladzé, Halabja, Péncwén, Chemchemal och Germianområdet,³⁴ främst Kalar. Flera av dem som delegationen träffade i Suleymaniya menar att Suleymaniyabor överlag har högre utbildningsnivå än kurder i andra städer och att de i princip är mer liberala och toleranta än andra. I många familjer i staden Suleymaniya accepterar män att deras döttrar eller systrar har kärleksrelationer.³⁵

5.1.3 Blandäktenskap

Äktenskap över etniska och religiösa gränser är sällsynta. En muslimsk kvinna får inte gifta sig med en man som inte är muslim, men en muslimsk man får gifta sig både med kristna kvinnor och judinnor. En kristen kvinna får gifta sig med en muslimsk man utifrån ett religiöst perspektiv men i praktiken händer det mycket sällan. Det är inte vanhedrande för en kristen familj att låta sin dotter gifta sig med till exempel en muslimsk pojke. Det kan vara politiska eller sociala skäl som hindrar äktenskap över etniska och religiösa gränser.

År 2008 ville en muslimsk pojke och en kristen flicka, som hade ett förhållande, gifta sig med varandra. En kristen politisk organisation la sig i frågan och ville hindra flickan från att gifta sig med pojken. Först efter det att premiärministern hade engagerat sig i ärendet accepterade organisationen giftermålet.³⁶

Yezidier, oavsett kön, får gifta sig i princip endast inom den egna gruppen. Om en yezidiflicka är kär i en icke yezidipojke och flyr iväg med honom kommer inte hennes familj att leta efter henne och döda henne. Man tar avstånd från henne och vill inte ha med henne att göra. Hon ska inte vistas bland yezidier men hon dödas inte.³⁷

En yezidiflicka, som antingen hade gift sig med eller som stod i begrepp att gifta sig med en muslimsk man som hon hade ett förhållande med, råkade riktigt illa ut. Hon mördades brutalt av en stor mängd människor våren 2007

³⁴ Södra delen av provinsen Kirkuk kallas Germian och administreras av Suleymaniyaprovinserna. Kalar är ett av distrikten där.

³⁵ Direktoratet för mänskliga rättigheter i Suleymaniya.

³⁶ Frivilligorganisationen Harikar i Dohuk.

³⁷ En parlamentariker som sitter som representant för yezidierna i kommittén för försvar av mänskliga rättigheter.

i ett samhälle som tillhör Ninevaprovinserna. Många har tagit upp hennes fall som ett tydligt bevis på att giftermål över etniska och religiösa gränser är förbjudna, vanhedrande och ska bestraffas med döden. Två av dem som delegationen träffade menar att mordet var ett politiskt mord snarare än ett hedersmord. En av dem var mycket insatt i ärendet.³⁸

5.1.4 Statistiska uppgifter

Flera av de intervjuade hävdar att antalet hedersmord ökade i de kurdiskstyrda provinserna mellan 1991 och 2007 och deras förklaring till att det kunde bli så är att när Saddam Husseins regim drog sig tillbaka från de kurdiska provinserna 1991 uppstod ett maktvakuum. Plötsligt fanns det ingen lag och ordning, inga myndigheter. Under Saddam Husseins tid var det strängt förbjudet att inneha vapen. Regimen var hänsynslös och oberäknelig därför vågade män inte ha vapen och inte heller vågade man döda kvinnor i samma utsträckning som efter regimen tillbakadragande. Efter upproret hade mer eller mindre alla skaffat sig vapen samtidigt som det inte fanns ett fungerande rättsväsende och inte heller någon rädsla för Saddam Husseins regim. Att stor förekomst av vapen ofta leder till fler brott och mord, är en känd sanning.

Upproret 1991 innebar ökad frihet för de kurdiska kvinnorna. Sedan upproret har allt fler kvinnor börjat lönearbeta, delta i uppbyggandet av samhället och vara aktiva i till exempel frivilligorganisationer. Männerna har inte kunnat acceptera och smälta den här förändringen och den relativa frihet som kvinnor har fått och därför försöker de att vrida klockan tillbaka och till varje pris behålla kontrollen över sina närmaste kvinnor.

Könssegregationen har minskat genom att kvinnor har börjat lönearbeta. På sina arbetsplatser har kvinnor kommit i kontakt med män. En del av dessa lönearbetande kvinnor har inlett förhållanden med sina manliga arbetskamrater eller andra de har träffat i utemiljön, en möjlighet som var mycket begränsad tidigare. Detta har gett männen ”anledning” att agera och bestraffa sina kvinnliga familjemedlemmar i enlighet med kulturella normer. Detta är alltså ett annat skäl till att antalet hedersmord ökade efter upproret.³⁹

Andra menar att antalet hedersmord och hedersbrott inte ökade under denna period men att den relativa press- och yttrandefriheten som kom till stånd efter kurdernas befrielse från Saddam Husseins regim 1991 i kombination med kvinnoorganisationers intensifierade kamp för bättre levnadsvillkor för kvinnor och allmänhetens uppvaknande gjorde att dessa brott kom att rapporteras, synliggöras och debatteras allt oftare i de offentliga miljöerna.⁴⁰

³⁸ Harikar; En parlamentariker som sitter som representant för yezidierna i kommittén för försvar av mänskliga rättigheter.

³⁹ En medlem i Women Committee in the Council of the Governorate of Suleymaniya.

⁴⁰ Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk; Företrädaren för turkmenerna i den parlamentariska kommittén som har ansvar för försvar av mänskliga rättigheter.

Stiftandet och tillämpningen av flera lagar däribland lag nummer 14, som det kurdiska parlamentet antog den 14 augusti 2002, som jämställer hedersmord med vilket annat mord som helst, gör att en del anhöriga till mördade kvinnor polisanmäler mordet. Man vet att det kan löna sig att anmäla sådana brott numera. Premiärministerns rådgivare i sociala frågor menar att ökningen av antalet anmälda brott mot kvinnor från 218 år 2007 till 1775 året därpå ska ses som en indikation på förbättring i den meningen att kvinnor har blivit medvetna om de positiva förändringar som har skett i landet och att det lönar sig att anmäla brott numera.

En annan orsak, som kan ha lett till ökningen av anmälda och rapporterade brott, är att hedersmord nu faller under allmänt åtal, vilket gör att åklagare och polis måste utreda sådana brott även om det inte finns en formell polisanmälan från någon person. Dessa två ändringar avskräcker män från att begå hedersbrott.⁴¹

Alla de intervjuade är eniga om att situationen har blivit bättre sedan 2007 även om den långt ifrån är tillfredsställande. Antalet fall av hedersrelaterat våld och hedersmord har minskat under de senaste åren. Ministern för mänskliga rättigheter uppger att fram till för två till tre år sedan dödade varje månad 40 kvinnor och att antalet nu har minskat till 10 i månaden tack vara statsmakternas och frivilligorganisationernas kamp mot brottet.

Andra tog upp de uppgifter som har sammanställs till tabellerna som följer, som bevis för att situationen har blivit bättre.

Tabell 1. Jämförelse av antalet mördade kvinnor, kvinnor som har tagit livet av sig och kvinnor som har dött av olyckshändelser i provinsen Dohuk mellan 2007 och 2008.

2007	2008	Jämförelse i antal och i procent
62	23	- 39 (- 63 %)

Tabell 2. Jämförelse av brända kvinnor (de som har brunnit av olyckshändelser och de som har bränts) i provinsen Dohuk mellan 2007 och 2008.⁴²

2007	2008	Jämförelse
85	52	- 33 (- 39 %)

Tabell 3. Antalet dödade kvinnor, kvinnor som har tagit livet av sig och kvinnor som har dött av olyckshändelser under 2007 och 2008 i provinserna Erbil och Dohuk.⁴³

⁴¹ Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor

⁴² Chefen för Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk visade dessa och några andra uppgifter i PowerPoint och kommenterade dem. Delegationen fick även dessa uppgifter i pappersformat på engelska. Källan gäller även tabell 1.

Provins	2007	2008	Minskning i antal	Minskning i procent
Erbil	64	52	12	18,7
Dohuk	63	23	40	63,5

Skillnaderna mellan antalet döda och mördade kvinnor i dessa två provinser påtalades av flera och sågs som en indikation på att situationen har blivit bättre sedan myndigheterna började engagera sig i denna fråga på allvar i slutet av 2007. Statistiska jämförelser gäller åren 2007 och 2008 därför att statistiken före 2007 fanns hos olika polismyndigheter ute i landet och var osystematisk och otillförlitlig. Numera är det Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor som för noggrann statistik.

Premiärministerns rådgivare i sociala frågor läser sammanfattningen av en rapport som Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor har skrivit om situationen under 2008 i provinserna Dohuk och Erbil. Han läser innantill och uppger att antalet döda kvinnor (uppsåtliga mord, olycksfall och självmord) var 126 under 2007 och att antalet hade sjunkit till 75 år 2008. Antalet kvinnor som hade blivit brända (de som själva hade satt eld på sig och de som hade bränts av någon annan) hade också minskat från 251 till 221. Han menar att det är en indikation på en förbättring av situationen.

Chefen för Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i provinsen Dohuk hävdar att de lyckades rädda 11 kvinnors liv under 2008. Han beskriver ett fall i detalj. Vidare hävdar han att sammanlagt så dödades 13 kvinnor i provinsen, varav 5 var hedersmord medan 8 dödades av andra skäl. Antalet självmordsförsök på andra sätt än genom bränning under samma period och i samma provins uppgick till 28, varav 10 dog och 18 klarade sig.

Under 2008 fick 73 kvinnor i provinsen Dohuk bo på något av de skyddade boendena som finns i provinsen. 65 av dem, vilket motsvarar 89,0 procent slutade lyckligt i den meningen att de kunde återvända till sina hem genom medling. De resterande 8 finns kvar på det tidigare omtalade "Reform Center" i staden Dohuk. Ingen av dessa 8 som är kvar har hedersrelaterade problem med sina familjer, utan samtliga har andra typer av familjeproblem. En av de här kvinnorna kommer från en annan provins. Hennes fall kan inte lösas och därför ska man försöka skicka henne till Holland där hon har en bror.⁴⁴

Tabell 4. Totalt antal polisanmälda brott mot kvinnor i provinsen Dohuk.

⁴³ Forskaren på Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Erbil läste upp dessa uppgifter på sidorna 8 och 16 i en rapport som myndigheten nyligen gett ut.

⁴⁴ Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor.

Totalt	Oavklarade	avklarade
495	86 (17,3)	409 (82,6 %)

Tabell 5. Avklarade brott mot kvinnor i provinsen Dohuk. ⁴⁵

Totalt	Genom domstolar	Genom medling och avtal
409	47 (11,5 %)	362 (88,5 %)

Representanter för några av de frivilligorganisationer som inte har ett bra samarbete med myndigheterna uttryckte att myndigheterna lämnar felaktiga uppgifter och siffror när det gäller våld mot kvinnor och antalet hedersmord i landet. De menade att myndigheterna friserar statistiken i syfte att framställa den kurdiska administrationen som mer demokratisk, effektiv och modern än vad den är. Myndigheterna vill helt enkelt ge en positivare bild av hela samhället, enligt de här organisationerna.

Mörkertalet är större än vad myndigheterna uppger, sägs det. Alla hedersrelaterade brott rapporteras inte till myndigheterna. ⁴⁶ En organisation hävdar att ungefär hälften av alla hedersrelaterade brott kommer till domstolar och ungefär hälften av fallen löses privat och med hjälp av kvinnoorganisationer. ⁴⁷

Alla hedersmord rapporteras inte till myndigheterna, säger några. En del hedersmord rubriceras som självmord och olyckshändelser för att gärningsmännen ska slippa straff, säger kritikerna. De flesta olyckshändelser påstås vara explosioner av en speciell fotogenkamin. Ingen förnekar att den typen av olyckshändelser används som täckmantel. Presidenten för Kurdistans regionala regering (KRG), Masoud Barzani, ska ha sagt i ett offentligt tal i Dohuk år 2007 ungefär såhär: "Om våra fotogenkaminer hade kunnat tala så hade de rutit till oss och sagt sluta ljuga och sluta anklaga oss för mord! Det är ni själva som dödar dessa stackars kvinnor".

Myndigheterna menar att en del frivilligorganisationer och massmedier överdriver antalet förtäckta hedersmord. De menar att olika typer av täckmantel visserligen används men man betonar dock att alla allvarliga brott, alla mord och självmord utreds av polisen. Har gärningsmannen använt självmord eller olyckshändelse som täckmantel kommer det att uppdagas och i så fall bestraffas gärningsmannen för brottet.

Företrädare för myndigheterna och för några frivilligorganisationer som har gott samarbete med myndigheterna menar också att en del oberoende medier och vissa frivilligorganisationer försöker smutskasta den kurdiska

⁴⁵ Chefen för Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk. Källan gäller även tabell 4.

⁴⁶ Harikar i Dohuk.

⁴⁷ Democracy and Human Rights Development Centre (DHRD).

administrationen och därför överdriver de när det gäller rapporteringen av antal hedersmord i landet. De är inte heller alltid sakliga när det gäller rapporteringarna, hävdas det. En internationell frivilligorganisation utesluter inte att båda parter ibland rapporterar i egna syften.⁴⁸

De som kritiserar myndigheterna utgår från att många av de kvinnor som tar livet av sig eller som dör i olyckor mördas i hederns namn. En av de tre domarna som delegationen träffade på appellationsdomstolen i Suleymaniya, menar att de har bevis på att medier och vissa frivilligorganisationer överdriver och är osakliga. Hela 90 procent av alla män som åtalas för att ha begått olika typer av hedersbrott, inklusive de som anklagas för att ha satt eld på sina fruar, döttrar eller systrar frigges på grund av brist på bevisning, hävdar han.

Påpekas bör, att flera av dem som delegationen samtalade med, däribland ovan nämnde domare, har sagt att polisen, domstolar och andra berörda parter har svårt att binda de anklagade till de brott de åtalas för. Myndigheterna saknar kunskaper, erfarenheter och nödvändiga tekniska hjälpmedel och instrument. Brist på DNA-analys har lyfts fram av flera. Flera, däribland domaren, hävdar att fällande domar ofta bygger på den åtalades erkännande.

Det finns också de kvinnor som av olika skäl vill ta livet av sig. Många kvinnliga studenter på olika nivåer tar livet av sig i slutet på vårterminen i desperation och besvikelse över sina dåliga betyg eller för att studieresultatet är sämre än de hade förväntat sig, vilket innebär att de inte kan komma in på de program eller linjer som de vill. Andra tar livet av sig av andra skäl.

Det kan vara svårt att få veta sanningen bakom självmord och påstådda självmord.⁴⁹ Det behöver inte alltid vara mannen, fadern eller en bror som tänder eld på frun, dottern eller systemen. Många begår självmord för att befrias; som en utväg ur ett outhärdligt liv. En del flickor tar livet av sig för att slippa bli bortgifta med en man de inte vill ha; kanske en man som är mycket äldre än flickan. En del pressas till att ta livet av sig - ett tänkbart hedersmord där det blir näst intill omöjligt att bevisa varför flickan dog.

Enligt 408 § irakisk strafflag från 1969 döms den som genom anstiftan, medhjälp eller annan uppmuntran förmår någon att begå självmord till högst sju års fängelse. Det kurdiska parlamentet lade till en paragraf till denna lag den 2 oktober 2002, och enligt den ska polisen utreda varje självmordsfall

⁴⁸ Khanzad kvinnocenter; Den parlamentariska Kvinnokommittén; Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor; Direktoratet för mänskliga rättigheter; Intervju med tre domare vid ett och samma tillfälle på appellationsdomstolen i Suleymaniya; Norsk Folkehjelp.

⁴⁹ Diakonias anställda i Dohuk; Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk.

som om brott ligger bakom händelsen. Tillägget heter lag nummer 42. Syftet med utredningen är att ta reda på om den som har tagit livet av sig har fått hjälp av någon att göra det, om personen har tvingats, pressats eller uppmunats till att begå självmord.

Parlamentets tillägg ska dessutom stadga att den eller de personer som på ett eller annat sätt har varit delaktiga i självmordet döms för stämpling, medhjälp, uppmuntran eller anstiftan till mord. Straffet blir fängelse i högst sju år.⁵⁰

Det händer att män som vill ta ut skilsmässa från sina fruar anklagar fruarna för olika vanhedrande beteenden för att rättfärdiga sitt beslut men också för att förstöra fruarnas framtid eller för att de ska bestraffas rent juridiskt. Efter en sådan skilsmässa får den frånskilda kvinnan ett mycket svårt liv. Skilsmässan innebär en skam för henne, hennes föräldrar och andra familjemedlemmar i hennes ursprungsfamilj. Sannolikheten att hennes familj ska bestraffa henne efter en sådan skilsmässa är stor. Hamnar sådana ärenden hos myndigheter, kan rättvisa skipas. En advokat, som delegationen intervjuade, hade företrätt en kvinna i domstolen i Erbil. Kvinnans make hade våldfört sig på henne och därefter anmält henne till polisen. Han anklagade henne för prostitution, som är straffbar enligt den irakiska strafflagen. Domstolen kom fram till vad som låg bakom mannens anklagelse och därför dömdes han till 15 års fängelse.⁵¹

Det finns också de som dödar sina fruar, döttrar eller systrar av andra skäl än familjehedern men man åberopar försvar av hedern som mordmotiv för att, dels dölja det riktiga skälet, dels själva framstå som hedersamma och såsom varande "riktiga karlar".⁵²

Ett helt nytt sätt att göra sig av med den familjemedlem som har "dragit skam över familjen" är att anlita en utomstående lönn- eller yrkesmördare⁵³. Detta nya fenomen men också felaktiga brottsrubriceringar och de olika typer av täckmantel som finns för hedersmord, gör statistiken osäker. Myndigheterna för inte heller statistik över hedersrelaterade brott, utan statistiken gäller alla brott mot kvinnor.

Frivilligorganisationerna hade inte en samlad statistik över antalet brott som har begåtts mot kvinnor. Myndigheterna för, som tidigare nämnts, statistik sedan 2007. Uppgifterna i tabellen som följer har framställts av Departementet för mänskliga rättigheter. Tabellen bygger på uppgifter från Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor, som har

⁵⁰ Intervju med de tre domarna vid ett och samma tillfälle i Suleymaniya; En advokat med erfarenhet av mål rörande hedersrelaterat våld; 408 § irakiska strafflagen i engelsk översättning (Lifos 15568).

⁵¹ Advokaten med erfarenhet av mål rörande hedersrelaterat våld.

⁵² Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor

⁵³ Tre personer som representerade organisationen Democracy and Human Rights Development Centre (DHRD).

huvudansvaret för frågan. Det är tre saker som den som tar del av statistiken ska tänka på: 1. Detta är en officiell statistik som myndigheterna har framställt och som en del frivilligorganisationer inte godkänner helt. 2. Statistiken handlar inte endast om kvinnor som har dödats i hederns namn, utan om alla kvinnor som inte har avlidit på grund av sjukdom – alltså de som har bränts till döds, de som på annat sätt har mördats, men också de som har tagit livet av sig och de som har dött av olyckshändelser. 3. Det är statistik över dödsfall som har rapporterats till myndigheter men det kan finnas fler döda, som inte har kommit till myndigheternas kännedom.

Tabell 6. Officiell statistik över döda kvinnor under 2008 inom de kurdstyrda provinserna.

Provins	Dödade	Brända	Totalt
Erbil	52	159	211
Dohuk	22	56	78
Sulaymani	43	118	161
Summa	117	333	450

Provinsen Suleymaniya har fram tills nyligen skrivit egna rapporter och redovisat statistiken för sig medan provinserna Erbil och Dohuk har redovisat statistik tillsammans och skrivit gemensamma rapporter. Detta beror på att det fram tills nyligen fanns två administrationer.

Tabell 7. Brott mot kvinnor i provinsen Sulaymaniya under 2008 och de första tre-fyra månaderna av 2009.

Typ av brott	Antal	Brott enligt irakisk strafflag
Mord	2	?
Sexuella övergrepp mot vuxna	5	393 §
Sexuella övergrepp mot barn	5	394 §
Bedrägeri (sol och vår)	15	395 §
Trakasserier i offentlig miljö	10	401 + 402 §§
Dödshot	3	432 §
Misshandel	40	413 §
Aga	40	?
Brott som har föregått självmord	30	?
Verbala kränkningar	30	434 §

Antalet kvinnor som tog livet av sig under samma period var 59 och antalet självmordsförsök 40.⁵⁴

⁵⁴ Dessa uppgifter fick delegationen under mötet med de tre domarna på appellationsdomstolen i Suleymaniya. En fjärde, en undersökningsdomare som har specialiserad sig på brott som begås mot kvinnor, kunde inte vara med vid mötet. Han lämnade dessa uppgifter per telefon till delegationen via en av domarna.

Flera uppgiftslämnare tog upp en del statistik för att bland annat övertyga delegationen om att befintliga lagar tillämpas och att rättsväsendet fungerar. Följande är exempel på den statistik som togs upp: Under 2008 gick 162 brott mot kvinnor till domstol i provinsen Dohuk. Gärningsmännen för 13 av dessa brott dömdes. En man som hade dödat sin fru dömdes till döden och en annan man dömdes till livstids fängelse. De övriga dömdes till olika långa fängelsestraff, bland annat sju och tio års fängelse. Fem av de här brotten var mord på grund av förlorad heder. Två av gärningsmännen är på fri fot men efterlysta.⁵⁵

Under 2008 dömdes 78 män i Dohuk och Erbil för att de hade utövat våld mot kvinnor. Flertalet av dessa män hade begått hedersbrott. Förutom ett dödsstraff dömdes de till olika långa fängelsestraff beroende på brottets karaktär. En dömdes till livstids fängelse, en till 12 år, en till 10 år och 2 månader, en till 10 år och så vidare. Det finns även sex månaders fängelse bland straffen.⁵⁶ Alla domar kan överklagas.

5.1.5 Paradigmskifte

Det är socialt och kulturellt accepterat att döda i hederns namn. Gärningsmannen får ofta ökad social status. Nu vill myndigheterna i de kurdstyrda provinserna och politikerna vända på den synen på hedersmord. Den 25 november 2007 höll premiärministern ett tal. Han sa i sitt tal: "Den mest vanhedrande handlingen är att döda någon i hederns namn." Hans rådgivare i sociala frågor säger att de hade diskuterat denna mening i talet i timmar eftersom det kan reta konservativa krafter i samhället.

Sättet att efterlysa hedersmördare, som är på fri fot, kan också tolkas som om myndigheterna vill ändra på människors attityd till, syn på, och föreställning om företeelsen. Om en hedersmördare inte grips av polisen direkt så efterlyses han av polisen. Bland annat så publiceras hans namn och foto i alla massmedier och på offentliga platser. Även högt uppsatta politiker och andra makthavare som dödar i hederns namn blir efterlysta på samma sätt. Tidigare slapp den här kategorin av människor nästan alltid straffpåföljd för den här sortens brott. Efterlysningen har tre syften: 1. att de efterlysta ska gripas, 2. att de ska skämmas, förlora sin status och tappa ansiktet och 3. att de ska fungera som avskräckande exempel så att andra tänker sig för innan de begår liknande brott.⁵⁷

Det som är intressant här är det andra syftet med efterlysningen. Hittills har den man som har dödat i hederns namn setts som en riktig och hedersam karl; en man som kan leva upp till sina manliga roller men också en man som har mod och förmåga att leva upp till omgivningens förväntningar. Den

⁵⁵ Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk visade dessa och några andra uppgifter i PowerPoint också. Delegationen fick dessa uppgifter i pappersformat också på engelska.

⁵⁶ Forskaren på Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Erbil. Han läste upp uppgifterna ur en rapport som direktoratet i fråga nyligen har gett ut.

⁵⁷ Forskaren på Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Erbil.

som förr mördade i hederns namn, liksom dennes familj, skulle vara stolta över gärningen och mördaren fick även ökad social status. Det förefaller som om myndigheterna vill vända på det nu. Nu vill man framställa det som fult, skamligt, anstötligt och vanhedrande att döda i hederns namn.

5. 2. Homo- och bisexuella samt transpersoner (hbt-personer)

Homosexualitet betraktas inte som en hedersfråga; att vara homosexuell är inte vanhedrande för familjen. Den irakiska lagen, som tillämpas i de kurdstyrda provinserna, förbjuder inte frivilliga sexuella handlingar mellan personer av samma kön. Trots det satt för några år sedan några pojkar i ungdomsfängelset i Erbil på grund av att de hade haft sex med varandra, hävdar chefen för Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Erbil.

De flesta av uppgiftslämnarna hävdade att homosexualitet är socialt kulturellt och religiöst oacceptabelt och bannlyst. Homosexualitet betraktas som en stor synd och är emot både islam och kurdisk kultur och därför kan det inte uteslutas att den homosexuella man som vågar komma ut med sin läggning kan komma att bestraffas med döden av sin familj, säger representanten för organisationen Harikar. Ingen av de intervjuade hade dock någonsin hört talas om att någon har blivit mördad på grund av sin homosexuella läggning eller på grund av att han eller hon har utfört homosexuella handlingar.

Genom att det är så tabubelagt med homosexualitet kommer homosexuella inte ut med sin läggning. I den mån de kan leva ut sin homosexualitet så sker det i största hemlighet. Homosexualitet är så tabubelagd att ingen vill eller vågar ta upp frågan i den offentliga debatten, få homosexuella berättar om sin läggning för omgivningen och lever i stället i största hemlighet. Rådgivaren till premiärministern i sociala frågor var en av flera som antydde att samhället inte är moget för den här frågan ännu.

5.3 Lagstiftning och myndigheternas rättstillämpning

Detta avsnitt delas i tvådelar. Den första handlar om hedersrelaterat våld och rättsväsendet, medan den andra berör kvinnoförtryck, våld och brott mot kvinnor i allmänhet.

5.3.1 Lagar om hedersrelaterade brott och reformer, som berör rättstillämpningen

Enligt 130 § irakisk strafflag från 1969 kan den gärningsman som har dödat en person i hederns namn få strafflindring. Straffet kan reduceras till ett antal månaders fängelse. Det kurdiska parlamentet antog den 14 augusti 2002 lag nummer 14 som jämställer hedersmord med vilket annat mord som helst. Straffet för mord är dödsstraff eller livstids fängelse. Den som dödar i hederns namn i de kurdstyrda provinserna kan alltså dömas till döden. Förra

året dömdes en man som hade dödat i hederns namn till döden och en annan till livstids fängelse.

Hedersmord tillsammans med tio andra brott jämföras i de kurdstyrda provinserna med terroristbrott, vilket innebär att gärningsmannen aldrig får amnesti.⁵⁸ Dagens irakiska president, tillika generalsekreteraren för PUK, som har stort inflytande i provinsen Suleymaniya vägrade att skriva under Saddam Husseins dödsdom med motiveringen att han är emot dödsdomar. Under ett seminarium i Suleymaniya lär han ha sagt till åhörarna ungefär såhär: Ni vet att jag generellt är emot dödsdomar och att jag vägrade skriva under Saddam Husseins dödsdom som president. Men ni ska veta att jag kommer att skriva under dödsdomar när det gäller gärningsmän som har dödat i hederns namn.⁵⁹

Generalsekreteraren för PUK, Jalal Talabani, som styrde över den lokala administration som hade sitt säte i Suleymaniya, utfärdade 2001 ett dekret som innehöll tre viktiga saker. 1. Hedersmord jämföras med andra mord. 2. Det är inte en mans ansvar att försörja sin fru och därmed få makt över henne. 3. En man får inte ta sig en andra fru utan den första fruns medgivande men om han ändå gör det ska han dömas till tre års fängelse och 10000 dinarer i skadestånd.⁶⁰

Flera av de personer som delegationen träffade i Suleymaniya menade att i den delen av de kurdiskstyrda provinserna som tidigare styrdes av PUK har Talabanis dekret använts fram till början av 2009. Några menade att dekretet användes tills de sista tre departementen införlivades i april i år och de två administrationerna smälte samman till en. Andra menade att dekretet användes till 2007. Hur som helst är det nu den lag som stiftades av det kurdiska parlamentet den 14 augusti 2002 som gäller. Dekretet har å andra sidan samma innebörd och verkan som lagen ifråga.

En del uppgiftslämnare hävdade att det händer att domare fortfarande använder sig av 130 § i den irakiska strafflagen när gärningsmannen är en högt uppsatt makthavare. Domaren ska i så fall motivera varför denna paragraf, som ger strafflindring, har använts.⁶¹ Faktum är att det inte är en utan tre domare som dömer i brottmål i de kurdiskstyrda provinserna i norra Irak liksom i hela Irak.⁶²

Delegationen frågade flertalet av intervjupersonerna om 130 § fortfarande används och om högt uppsatta politiker och andra makthavare kan slippa undan rättvisan. Svaret har varit nej. Två av dem har till och med gett två

⁵⁸ Den parlamentariska Kvinnokommittén som delegationen träffade i Erbil.

⁵⁹ Detta uttalande är känt bland kurder. En känd före detta domare berättade detta för delegationen i Suleymaniya.

⁶⁰ En domare med erfarenhet av mål rörande hedersrelaterat våld.

⁶¹ Advokaten med erfarenhet av hedersrelaterade mål.

⁶² Justitieministern; De tre domarna som delegationen träffade i Suleymaniya.

konkreta exempel på att så inte är fallet. I det ena fallet hade en ökänd *musteshar*⁶³ sett till att en kvinna som han tidigare hade haft en relation med blev mördad så att hon inte skulle kunna avslöja hans hemligheter. Kvinnans lillasyster avslöjade mordet och dess orsaker. Mannen såg till att även hon blev mördad. Han greps och ställdes inför rätta. Han är dömd till döden men dödsdomar verkställs inte längre och därför har hans dom omvandlats till livstids fängelse.⁶⁴ Enligt Amnesty International (AI) har dödsdomar verkställts, senast 2008⁶⁵.

Det andra fallet handlade om att myndigheterna i Erbil, cirka en vecka innan delegationen kom dit, hade gripit tre högt uppsatta officerare. En av dem hade dödat sin syster och två andra, som är bröder, hade skyddat en hedersmördare i sitt hem. Denna hedersmördare var från Suleymaniya och försökte gömma sig i Erbil hos dessa militärer.

Premiärministerns rådgivare i sociala frågor berättade om de här händelserna. Han hävdade att enligt en gammal irakisk lag från Saddam Husseins tid ska inte militärer dömas i civila domstolar utan endast i militära domstolar. Militärer som begick den här typen av brott fick inga eller mycket lindriga straff. Vidare uppgav han att den regionala regeringen i Erbil har, efter förslag från Kommissionen rörande våld mot kvinnor (Kvinnokommissionen), bestämt att i de kurdstyrda provinserna ska även militärer dömas i civila domstolar i fortsättningen. Det var denna bestämmelse som möjliggjorde dessa gripanden. Han tog upp exemplet som ett bevis på att myndigheterna arbetar seriöst med dessa frågor och att situationen har blivit bättre.

Det ovanstående exemplet tyder också på en förändring till det bättre. Flera av uppgiftslämnarna menade att det under senare tid har skett många förändringar till det bättre i det kurdiska samhället. Förut, när PUK och KDP hade varsin regering och låg i konflikt med varandra, var det inte ovanligt att en man som hade begått ett allvarligt brott i sin hemmiljö, flydde till ett område som kontrollerades av det andra partiet. Framför allt var det män som hade makt och inflytande, som agerade på det här viset. Dessa brottslingar fick en fristad och skyddades av politiker och myndigheter i det nya området. Den som starkast betonade att denna företeelse nu är utrotad var justitieministern. Han menade att alla numera är lika inför lagen i hela det område, i vilket kurder har den politiska makten.

Rättsväsendet sorterade fram till slutet av 2007 under Justitiedepartementet. Den 3 oktober 2007 antog parlamentet lag nummer 30 enligt vilken

⁶³ De mäktiga klanledare och andra män som hade betydande ställningar i samhället och som samarbetade med Saddam Husseins regim på 1980-talet kallas för *musteshar* som betyder rådgivare.

⁶⁴ En medlem i Women Committee in the Council of the Governorate of Suleymaniya.

⁶⁵ AI, Death Sentences and Executions in 2008, mars 2009, s.17 (Lifos 20586).

domstolar ska vara helt och hållet fria och oberoende av den verkställande makten och ha en egen budget, som beviljas direkt av parlamentet.⁶⁶

Det finns ett tioårigt internationellt så kallat Domstolsprojekt som går ut på att bygga upp rättsväsendet efter västerländsk modell. Med det menas att domstolarna ska vara funktionella, fria och objektiva. Korruption ska inte förekomma och alla ska vara lika inför lagen samtidigt som det är lagen som ska var utgångspunkten för allt. USA, England och Frankrike står bakom projektet. Berörda tjänstemän och domare går på utbildningar i hemlandet men också i Jordanien, Turkiet och europeiska länder.

Meningen är att alla brott ska avgöras av domstolar i enlighet med gällande lagar. De två styrande partierna, KDP och PUK, har haft varsin medlingsinstitution Komelayeti (Komalayati), som har fungerat som någon form av skiljedomstol. Under lång tid har de haft i uppdrag att lösa tvister och konflikter i samhället inte minst när det gäller frågor och konflikter som har med heder att göra. Ungefär sex månader innan delegationen kom till Erbil hade KDP och PUK kommit överens om att Komelayeti (Komalayati) inte ska lägga sig i sådana konflikter som har med heder att göra. Det bestämdes att domstolar ska lösa sådana konflikter och döma dem som har begått brott enligt befintliga lagar.⁶⁷

5.3.2 Lagar som berör kvinnoförtryck och brott mot kvinnor

Flera av uppgiftslämnarna menade att enligt den nya irakiska konstitutionen (artikel 2) utgör islam huvudkällan för all lagstiftning i Irak och detta gäller även de kurdstyrda provinserna. Vidare framgår i artikeln att inga lagar får stiftas i landet som går emot islams vedertagna principer och inga lagar får stiftas som strider mot konstitutionen (artikel 13). Å andra sidan finns det en bestämmelse som säger att inga lagar får stiftas som kränker mänskliga rättigheter.

Den federala högsta domstolen i Irak har till uppgift att övervaka lagars överensstämmelse med konstitutionen (artikel 93). Om en region stiftar lagar mot konstitutionen eller mot islam ska regionen i fråga anmälas till den federala domstolen i Bagdad, vilket kan innebära bestraffning i form av att den regionen inte får stifta lagar på några år. Det kurdiska parlamentet kan enligt konstitutionen inte längre stifta egna lagar om det finns en motsvarighet i den irakiska lagen. Parlamentet får inte heller upphäva irakiska lagar men kan däremot lägga till paragrafer eller låta bli att använda delar av dem.

Den kurdiska administrationen har försökt att utnyttja de möjligheter som finns för att förbättra kvinnans situation i de provinser de styr över. Flera av de sagesmän, som delegationen träffade hävdade att det kurdiska parlamentet inte kan förbjuda flergifte i lag eftersom företeelsen tillåts i

⁶⁶ Justitieministern.

⁶⁷ Premiärministerns rådgivare i sociala frågor.

sharia och i den irakiska lagen. De menade att parlamentet däremot omöjliggjorde flergifte i praktiken genom att i slutet av oktober 2008 försvåra villkoren för en man som vill ta sig en andra fru.

Kurdistans parlament har stiftat lagar och lagt till eller reformerat befintliga lagar till förmån för kvinnor. Idag kan en kvinna i de kurdstyrda provinserna mycket lättare än förut ta ut skilsmässa.⁶⁸ Äktenskap ska upplösas av domstolar och båda parter ska vara närvarande. Om en kvinna ansöker om skilsmässa förlorar hon dock den ekonomiska kompensation som tillhör muslimsk tradition och som hon skulle ha fått av mannen om det hade varit han som hade velat ta ut skilsmässa.⁶⁹ Parterna får en bekräftelse i form av ett intyg om skilsmässa. Intyget, blanketten, ser likadan ut oavsett i vilken provins i Kurdistan som skilsmässan sker.⁷⁰

Förut var det mannen som med automatik fick vårdnaden om barnen vid en skilsmässa. Idag är det tvärtom. Nya lagar är på moderns sida. Fram till det att barnet är 15 år är det i regel mamman som ska ha vårdnaden oavsett kön. Mellan 15 och 18 kan fadern få vårdnaden om det finns skäl för det, till exempel om modern är sjuk. Det är domstolen som fattar beslut om vårdnaden. Om det inte är till barnets bästa att stanna hos modern får fadern vårdnaden.⁷¹

Enligt islam betraktas inte kvinnor som fullvärdiga vittnen utan det ska, i vissa sammanhang, till två kvinnors vittnesmål för att motsvara en mans vittnesmål. Enligt lagarna i de kurdstyrda provinserna värderas numera en kvinnas vittnesmål lika som en mans vittnesmål.⁷²

När det gäller arv kommer en kvinnans andel jämfört med en mans andel att bli mer rättvis. Barnaga och könsstympning kommer att förbjudas inom kort. En stor andel flickor tillåts inte att gå i skolan och därför kommer skolgång snart att bli obligatorisk.⁷³ Motioner om dessa frågor och en rad andra har lämnats till parlamentet. Hustruaga är redan ett brott enligt lag.

Den 19 maj 2008 antog parlamentet en lag om användandet av mobiltelefoner och sedan dess har antalet anmälda brott, såsom hot, trakasserier och utpressning genom mobiltelefoner minskat något.

När det gäller brottmål har alla rätt till offentligt biträde på det allmännas bekostnad. Det är domstolarna som betalar advokatkostnaderna. Rättsväsendet har eget budget. I civilrättsliga ärenden ska de berörda parterna själva skaffa sig biträde och stå för kostnaderna. I civilrättsliga mål

⁶⁸ Diakonia; Justitieministern; Premiärministerns rådgivare i sociala frågor.

⁶⁹ Domaren med erfarenhet av mål rörande hedersrelaterat våld.

⁷⁰ Justitieministern.

⁷¹ Ibid.

⁷² Premiärministerns rådgivare i sociala frågor.

⁷³ Ibid.

där kvinnor är målsägande så är det i första hand frivilligorganisationer eller de som driver skyddade boenden som betalar.

Enligt artikel 9 i den irakiska "Personal Status Law" från 1959 är det ett brott att påtvinga en människa äktenskap men folk bryr sig inte om den lagen. Föräldrar tvingar sina barn in i äktenskap i alla fall. Detta gäller framför allt minderåriga.⁷⁴

Inom en månad, sades det i början av maj, kommer parlamentet att stifta en lag som behandlar våld inom familjen men lagen kommer framför allt att handla om hedersbrott.

Enligt artikel 377 i den irakiska strafflagen från 1969 är otrohet ett straffbart brott. Kriminaliseringen gäller såväl män som kvinnor. I praktiken räknas dock inte mäns otrohet utanför hemmet som brott. När det gäller kvinnan så betraktas hennes otrohet som brott oavsett var den sexuella akten äger rum. Denna artikel gäller i hela Irak. Denna paragraf är diskriminerande på ett annat sätt också. Om mannen tar sin fru på bar gärning i hemmet och misshandlar henne eller dödar henne kan han få strafflindring. I en omvänd situation får inte kvinnan strafflindring. Hon kan däremot ansöka om skilsmässa.⁷⁵ En erfaren domare uppger att otrohet ska bevisas genom ögonvittnen, precis som sharia kräver, för att den som har begått brottet ska straffas. Sharia kräver fyra ögonvittnen som ska ha sett den sexuella akten.

Enligt 398 § i den irakiska strafflagen undgår en våldtäktsman straff om han gifter sig med den kvinna han har förgripit sig på. Domstolar försöker i regel förmå gärningsmännen att gifta sig med offret framför allt om våldtäkten har lett till graviditet. Detta för att barnet ska ha en familj, en mor och en far och därmed slippa mobbning och trakasserier längre fram i livet. Domstolar tvingar dock inte våldtagna kvinnor att ingå äktenskap med gärningsmannen. Om mannen gifter sig med kvinnan, efter det att han har döms till fängelsestraff, upphävs domen. Han får dock inte skilja sig från henne under de första tre åren. Den rättsliga processen och straffet återupptas om han tar ut skilsmässa. En del av dessa våldtäktsmän behandlar sina fruar så illa som möjligt för att de ska ansöka om skilsmässa. Gör frun det, så tas inte våldtäktsärendet upp på nytt av domstol och mannen slipper därmed straff.⁷⁶

En kommitté har bildats för att se över de irakiska lagar, främst strafflagar, som är kvinnodiskriminerande. I denna kommitté ingår regeringskansliets sekreterare, ministern för kvinnofrågor och ordföranden för en

⁷⁴ Advokaten med erfarenhet av hedersrelaterat våld.

⁷⁵ Advokaten ovan; En kvinnoaktivist.

⁷⁶ Domaren och advokaten med erfarenhet av mål rörande hedersrelaterat våld; Chefsåklagaren för provinsen Suleymaniya; Advokat som företräder Democracy and Human Rights Development Centre.

parlamentarisk kommitté med ansvar för kvinnofrågor (Kvinnokommittén). Syftet är att reformera lagarna.⁷⁷

5.4 Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd

Sedan slutet av 2007 har premiärminister Newcherwan Barzani personligen varit starkt engagerad i frågan om hedersrelaterat våld. I november 2007 såg han till att den tidigare nämnda Kvinnokommissionen bildades. Han är själv ordförande för Kommissionen, som sammanträder en gång var tredje månad. Huvudsyftet är att bekämpa våld mot kvinnor och förtryck av kvinnor.

Under samma period upprättades en myndighet inom inrikesdepartementet med samma målsättning. Den nya myndigheten heter Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor och finns i samtliga provinshuvudstäder och flera mindre städer så som Zakho, Akre, Amadiya, Rania, Sharezoor, Soran (Diana) och i Germianområdet.⁷⁸

Polismyndigheten sorterar också under inrikesdepartementet och det finns därför ett mycket nära samarbete mellan den nya myndigheten och polisen. Snarare kan man säga att denna nya myndighet är en polisenhet med ett speciellt uppdrag. Sammanlagt arbetar 115 personer på myndigheten.

Samtliga anställda, förutom en, är poliser och har gått relevanta kurser och utbildningar. Den som inte är polis är forskare i socialt arbete. Fler forskare ska anställas. Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk har startat ett eget forskningsprojekt där man anställer människor med doktorsgrad och licentiatexamen för att forska i just hedersrelaterat våld. Det finns kvinnliga poliser anställda på myndigheten som kan utreda de fall där offren vill ha en kvinnlig utredare och de fall där det anses vara lämpligare med en kvinnlig utredare.⁷⁹

Varje dag får i respektive provinshuvudstad rapport från polisen om alla brott som har begåtts. Direktoratet kategoriserar brotten och skiljer dem som handlar om våld mot kvinnor från de övriga. Man lägger upp ett ärende för varje brott och följer det tills det stängs.⁸⁰ Myndigheten för noggrann statistik över antalet brott som begås mot kvinnor. Den gör emellertid ingen uppdelning mellan hedersbrott och andra brott som berör kvinnor. Var fjärde månad ger myndigheten ut en tidskrift som innehåller aktuell statistik.⁸¹

⁷⁷ Premiärministerns rådgivare i sociala frågor.

⁷⁸ Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Erbil; Premiärministerns rådgivare i sociala frågor.

⁷⁹ Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk; Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Erbil.

⁸⁰ ibid.

⁸¹ Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Erbil.

Nästan hälften av alla ministrarna ingår i Kvinnokommissionen. Andra som ingår i den är premiärministerns rådgivare i sociala frågor, ordföranden för Kvinnokommittén, en känd feminist och cheferna för Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor av våld mot kvinnor i Dohuk, Erbil och Suleymaniya.

Kvinnokommissionen, frivilligorganisationer och Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor har haft en mängd upplysningskampanjer, seminarier, konferenser och workshops i landet om våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld, kvinnoförtryck, om barn och om mänskliga rättigheter. Arbetet görs strukturerat och systematiskt. Ett av de främsta syftena med arbetet är att förändra människors attityd i dessa frågor. Massmedierna används flitigt för att nå massorna.

I provinsen Dohuk har Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor hittills hållit 40 seminarier, konferenser och workshops. Varje gång delades det ut en speciell broschyr som innehåller information om Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor och ett antal viktiga telefonnummer, däribland polisens SOS-nummer, som människor kan ringa vid behov. Broschyren innehåller en instruktion om hur man ska ringa polisen i akuta situationer. Direktoratet har tryckt 11000 broschyrer och har hittills delat ut 6000 av dem. De delas ut på sjukhus, skolor och på en del berörda myndigheter. För 2009 har direktoratet planer på att hålla en stor mängd nya seminarier, möten och informationskampanjer för allmänheten på landsbygden.

Den 25 november varje år ska de instanser som är involverade i bekämpningen av hedersvåld ha två veckors informationskampanj för allmänheten i hela landet. De använder moskéer, skolor och alla tillgängliga medier i landet för att nå ut till befolkningen.⁸²

Idag har många människor, även de som bor på landsbygden, tillgång till de telefonnummer som man vid akuta situationer kan ringa till.⁸³ Det finns polispatruller som snabbt kan rycka ut och undsätta människor.⁸⁴

Den svenska biståndsorganisationen Diakonia är starkt engagerad i frågan om hedersrelaterat våld och har flera projekt i landet. Ett av projekten är riktat till imamer. De har en nyckelroll i frågor som har med hedersbrott och hederstänkande att göra. Imamerna har ett stort inflytande i samhället; folk lyssnar på dem och därför samarbetar såväl Diakonia och premiärministern som de berörda myndigheterna med dem. Hittills har 240 imamer gått på

⁸² Premiärministerns rådgivare i sociala frågor.

⁸³ Direktoratet för mänskliga rättigheter; Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk.

⁸⁴ Direktoratet för mänskliga rättigheter.

kurs hos Diakonia. Samarbetet fortsätter. Andra organisationer har också kurser och projekt för imamer.⁸⁵

Allt fler imamer och religiösa ledare predikar nu på fredagsbönen, i offentliga miljöer och i massmedier om att hedersmord inte har med islam att göra eller att det inte har stöd från islam. Effekterna av deras råd och rekommendationer ska inte ignoreras. Det är ingen revolution men det är ett stort steg framåt i ett samhälle där 600000 människor deltar i offentliga fredagsböner, hävdar Diakonia. Frivilligorganisationer och myndigheter har bland annat kommit överens med imamer om att de inte ska viga minderåriga.⁸⁶

Poliser och andra myndigheter har ett gott samarbete med de flesta frivilligorganisationer som är engagerade i kvinnofrågan och frågor som berör hedersbrott.

5.4.1 Skyddade boenden

Myndigheterna och frivilligorganisationer samarbetar när det gäller kampen mot det våld som kvinnor utsätts för och skyddade boenden. Flera av de befintliga boendena drivs av statliga myndigheter. Idag finns det nio skyddade boenden.

Tabell 8. Antal skyddade boenden i de kurdstyrda provinserna i norra Irak

Antal	Namn	Stad	Drivs av
1	Nawa	Dohuk	Staten
2	Reform Center	Dohuk	Staten
3	Amadiya Center	Amadiya i provinsen Dohuk	Staten
4	Nawa	Erbil	Staten
5	Asuda	Erbil	Frivilligorganisationer
6	Nawa	Suleymaniya	Staten
7	Asuda	Suleymaniya	Frivilligorganisationer
8	Laney Aram	Suleymaniya	PUK:s kvinnoförbund
9	?	Suleymaniya	Staten

Chefen för Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk uppger att det skyddade boendet i Amadiya Center har 15 platser och företrädaren för PUK:s kvinnoförbund i Suleymaniya berättade att Laney Aram har 20 platser. I övrigt nämndes inte antalet platser. Flera av de tillfrågade berättade att det, i princip, finns ett obegränsat antal platser.

Reform Center i Dohuk beskrevs som en institution där barn och kvinnor som har sociala problem och kriminell bakgrund vistas. Företrädare för organisationen Harikar berättade att de som bor på denna institution har

⁸⁵ Premiärministerns rådgivare i sociala frågor; Diakonia.

⁸⁶ Direktoratet för mänskliga rättigheter.

egna rum. Däremot framgick det inte om de boende är inlåsta eller ej. Harikar bistår centret med juridisk rådgivning och "socialarbetare".

Det nionde boendet i tabellen som saknar namn är ett högst tillfälligt boende. Offren kan stanna där i endast 72 timmar innan de flyttas någon annanstans. Lanay Aram i Suleymaniya, som bildades 1999, har hittills hjälpt fler än 1000 kvinnor.

Flera av de personer som delegationen samtalade med menade att de kunde ordna tillfälliga skyddade boenden även åt män vid behov. Flera exempel nämndes där myndigheterna hade ordnat skyddade boenden åt män som hade flytt tillsammans med sina flickvänner och sökt stöd och skydd.

För det mesta är det kvinnor som rymmer hemifrån och söker skydd, stöd och hjälp hos myndigheter och frivilligorganisationer. Skälen till att kvinnor rymmer hemifrån är flera. Det kan vara misshandel eller andra problem inom familjen. Tre av de vanligaste skälen är: 1. Mannen upptäcker att frun har en kärleksrelation eller familjen upptäcker att dottern/systemen har en romans. 2. Familjen vill gifta bort en dotter med någon som dottern inte vill gifta sig med. 3. Flickan har en kärleksaffär med en pojke och hennes familj vägrar ge sitt samtycke till äktenskap dem emellan. Många gånger rymmer paret tillsammans. I så fall ordnas skyddat boende även för pojken.

Utöver myndigheter samarbetar skyddade boenden med bland annat jurister, psykologer, hälso- och sjukvårdspersonal och "socialarbetare". De som hamnar på skyddade boenden får alltså juridisk hjälp och rådgivning, psykologiskt stöd och medicinsk behandling. Offren kan själva välja den advokat som ska hjälpa dem och företräda dem vid behov. Advokaterna är egna företagare.

De kvinnor vars konflikt med familjen bedöms som svårlöst får gå på enklare kurser och "utbildningar" i hopp om att de så småningom ska kunna flytta till en annan ort där de kan få jobb och försörja sig själva. Skyddade boenden har också tillgång till rehabiliteringscentra där offren kan få hjälp och stöd.

Tabell 9. Antal kvinnor som sökte skydd hos Nawa Center i Erbil 2008⁸⁷

Antal kvinnor	Åkte hem efter medling	Bor kvar på Nawa Center
140	125 (89,2 %)	15 (10,7)

5.4.2 Olika typer av lösningar

Myndigheterna, frivilligorganisationerna och de skyddade boendena försöker hitta speciella lösningar för varje enskilt fall och ärendets karaktär.

⁸⁷ Uppgifterna i tabellen lästes upp av forskaren på Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Erbil under dennes möte med delegationen.

5.4.2.1 Medling och avtal

Myndigheternas, frivilligorganisationernas och de skyddade boendenas strävan är att i första hand medla mellan den flicka eller kvinna som har rymt hemifrån och hennes familj så att offret kan återvända hem. En medling resulterar i att familjen, främst den eller de som utgör hot mot offrets liv (maken, fadern eller bröderna), skriver under ett avtal, en försäkran eller en garanti om att de inte ska bestraffa flickan eller kvinnan eller på annat sätt göra henne illa. De som ansvarar för skyddade boenden, Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor, polisen eller frivilligorganisationer inleder samtal och förhandlingar med parterna om försoning och avtalsskrivande.

Delegationen fick dock inte klarhet i var detta avtal ska undertecknas. Några menade att det undertecknas framför en domare, andra hävdade att det sker i domstol, en grupp sa att det sker hos Notarius publicus och åter andra menade att avtalet skrivs under hos polisen. Det fanns också de som menade att det är på de skyddade boendena som avtalet undertecknas.

Justitieministern och en erfaren domare såg sådana avtal som privata överenskommelser och hävdade bestämt att domstolar inte lägger sig i privata avtal av detta slag. Ministern ifråga menade att den här sortens avtal inte har någon laglig verkan. Kommer ett ärende till domstolen, då är det rättegång och sedvanlig procedur som gäller, sade ministern. Denna ovisshet kan tolkas på två sätt: 1. Det finns inte ett enhetligt regelverk för var avtalet ska undertecknas utan aktörerna på de olika orterna gör det på olika sätt 2. Avtalet skrivs under hos Notarius Publicus som har sitt kontor i domstolsbyggnaden. Det kan alltså ha skett en förväxling eller missuppfattning när det gäller ”domstol” och ”domare”. Det kan vara så att avtalet skrivs under i domstolsbyggnaden, dock inte framför en domare utan hos Notarius Publicus. Alla, förutom justitieministern, menade att avtalet är bindande och att den/de som bryter mot utfästelsen ska lagföras.

Polisen, Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor och den frivilligorganisation som har varit involverad i ärendet ska följa fallet under en ganska lång tid efter det att kvinnan återvänt hem för att försäkra sig om att familjen håller sitt löfte.⁸⁸ I Suleymaniya finns några fall som myndigheterna följt i tre till fyra år.⁸⁹

Uppföljningen sker främst genom telefonsamtal. Ett krav från medlarnas sida är att kvinnan ska ha tillgång till telefon. Hon ska själv kunna svara i telefon och ringa till polisen eller det skyddade boendet vid behov. Ett annat alternativ är att kvinnan besöker polisen då och då och berättar hur hon har det. Två andra krav för medling är att kvinnan själv är med på att återvända

⁸⁸ Harikar; Diakonia.

⁸⁹ Direktoratet för mänskliga rättigheter; Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Suleymaniya.

hem och att hon väljer den/de som ska skiva under avtalet. Återvändandet ska alltså ske helt frivilligt, utan minsta påverkan eller tvång.

Det har dock hänt att familjer som har skrivit under sådana avtal har dödat offret i alla fall efter ett tag. Den som dödar kvinnan kan vara en person som inte har skrivit under avtalet! Mördaren ska lagföras och dömas i enlighet med lag nummer 14 från den 14 augusti 2002. De som har gjort sig skyldiga till brottsliga handlingar döms. Det kan handla både om de som har skrivit under avtalet och om andra personer.

5.4.2.2 Giftermål och omplacering

Om en flicka har rymt hemifrån tillsammans med sin pojkvän ska de ansvariga aktörerna i första hand försöka förmå flickans familj att acceptera giftermål mellan flickan och hennes pojkvän samtidigt som man försöker att åstadkomma ett avtal. I många fall lyckas medlarna med uppdraget.⁹⁰ Ibland lyckas man inte med medling och avtal. Flickan hade kanske rymt av andra skäl än för att hon hade en pojkvän. Då försöker de personer som arbetar med offret att hitta en make åt henne och låta paret gifta sig. Lyckas man gifta bort henne kan hon lämna det skyddade boendet och bo med sin man, som i fortsättningen får bli den som tar ansvar för att skydda henne. Oftast flyttar hon tillsammans med sin make till ett annat område eller en annan stad än den hon kommer ifrån.

Lyckas inte parterna med medling ska man som alternativ ge kvinnan en ”ny identitet”, skaffa en bostad åt henne i en annan stad än hennes egen och helst ett jobb också, så att hon kan försörja sig själv. Några informanter menade att detta alternativ inte är särskilt lyckat då det inte är så svårt för familjen att hitta henne. Någon menade att det kan vara svårt för en ung kvinna att bo ensam. Det kan också vara svårt att hitta jobb åt dem, eftersom de drabbade oftast är analfabeter. Flera menade emellertid att en sådan lösning var fullt möjligt och att de redan hade flyttat offer till andra orter.

5.4.2.3 Flykt till västvärlden

Lyckas man inte med någon av de lösningar som nämns ovan kan myndigheterna försöka skicka offren till västvärlden, där de kan söka asyl. Premiärministerns rådgivare i sociala frågor menar att de varje år stöter på mellan fem och sex fall, som är omöjliga att lösa. Med det menar han att familjerna aldrig kan förlåta offren, utan vill döda dem. Han efterlyser samarbete med Sverige och andra europeiska stater. Han menar att Sverige av humanitära skäl bör hjälpa till och ta emot några av de här svåra fallen varje år. I gengäld kan myndigheterna i de kurdstyrda provinserna hjälpa Migrationsverket med efterforskningar av asylsökande som åberopar hedersskäl. Vi har skickat tre kvinnor till utlandet än så länge, en till USA, en till Holland och en till ett skandinaviskt land. Vad ska vi göra annars, vi kan inte behålla dem i våra skyddade boenden i all evighet, menar han.

⁹⁰ Direktoratet för mänskliga rättigheter.

5.4.2.4 Långvarigt boende på skyddade boenden

Sista alternativet är att den drabbade kvinnan stannar på ett skyddat boende tillsvidare. Det finns ingen borte gräns för hur länge en kvinna kan stanna på ett sådant boende. Några kvinnor i Suleymaniya har suttit i skyddat boende i mellan tre och sju år.⁹¹

Även de kvinnor som får avslag på sina asylansökningar i Europa och återvänder eller skickas tillbaka kan få bo på skyddade boenden på samma villkor som de kvinnor som aldrig har lämnat landet. De kan också bosätta sig i en annan provins eller stad än den de ursprungligen kommer ifrån.

De flesta som delegationen talade med var eniga om att livet är mycket kringskuret, trist, tröstlöst och hopplöst på de skyddade boenden som finns i landet. Några uppger att de skyddade boenden som finns liknar förvar eller fängelser.⁹² Ministern för mänskliga rättigheter har dock en annan uppfattning. Han uppger, att förut liknade de skyddade boendena fängelser men att de inte gör det nu längre.

Att bo på ett skyddat boende är inte heller helt tryggt och säkert. Ett av de skyddade boendena i Suleymaniya, Asuda, attackerades en gång av en beväpnad man. Mannen dödade sin fru som hade fått skydd på boendet. Denna händelse berättades av flera, däribland av ministern för mänskliga rättigheter.

5.4.3 Hedersrelaterat våld som asylskäl

Flera uppgiftslämnare hävdade att alla de asylsökande som åberopar hedersbrott som asylskäl inte talar sanning. Många av dem skapar en grundlös historia endast för att få uppehållstillstånd.⁹³ Ordföranden för en parlamentarisk kommitté med ansvar för kvinnofrågor hävdade att det kan vara gärningsmännen som kommer till er och presenterar sig som offer för familjeheder för att få uppehållstillstånd. Premiärministerns rådgivare i sociala frågor menar också att heterosexuella kan påstå att de är homosexuella för att få uppehållstillstånd.

Vidare menade de som sitter i Kvinnokommittén att hedersmord förekommer mest på landsbygden bland familjer som är analfabeter eller bland dem som har låg utbildning. Människor på landsbygden är överlag fattiga. Kvinnor från sådana miljöer har ingen chans att lyckas lämna landet och ta sig ända till Europa för att söka asyl. De har dessutom inte råd att

⁹¹ Harikar; Diakonia; Direktoratet för mänskliga rättigheter; Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk.

⁹² Diakonia.

⁹³ Följande är bara några av de uppgiftslämnare som hade denna uppfattning: Justitieministern, premiärministerns rådgivare i sociala frågor, den parlamentariska kommittén med ansvar för kvinnofrågor, den parlamentariska kommittén med ansvar för mänskliga rättigheter och som bestod av representanter för etniska och religiösa minoriteter inom de kurdstyrda provinserna.

betala mellan 10000 och 15000 USA-dollar till smugglare för att komma till Europa. Hur ska de lyckas att få ihop en sådan gigantisk summa pengar?

Det är inte rimligt att de som verkligen befinner sig i fara ska lyckas att på egen hand ta sig till Europa. Det är rika medelklasskvinnor och pojkar som är ute efter ett ännu bättre liv, som kommer till Sverige och påstår att de känner sig hotade.

Parlamentarikerna liksom flera andra som delegationen mötte menade att Migrationsverket ska fråga dessa asylsökande om de har varit i kontakt med Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor eller frivilligorganisationer eller om de har sökt stöd och hjälp på skyddade boenden innan de kom till Europa. Om de inte kan bevisa att de har sökt hjälp hos de berörda instanserna i hemlandet kan det vara så att de inte talar sanning. ”Ni ska titta närmare på dessa ärenden och forska i dem i samarbete med oss. Vi kan hjälpa till med efterforskningar”.⁹⁴

Källor

Rapporten bygger på information och material erhållna vid möten under tidsperioden 20 april – 6 maj 2009 i Libanon, Syrien och de kurdstyrda provinserna i norra Irak med företrädare för följande organisationer, myndigheter och ministerier samt andra aktörer insatta i frågan om hedersrelaterat våld

Beirut, Libanon, 20 – 21 april 2009

The National Committee for the Follow Up of Women's Issues (CFUWI)

The Human Development Center, Mar Elias-lägre (HDC)

KAFA, den mest kända och aktiva kvinnoorganisationen i landet

Advokat med inriktning på civilrätt

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR)

⁹⁴ Samtliga elva ledamöter, som ingår i kommittén, kunde dock inte närvara vid mötet men flertalet av dem var med på mötet.

Damaskus, Syrien, 22 – 25 april

Association for Women's Role Development (AWRD)

Parlamentsledamot och ledare för "Islamic Center"

TV - och radiojournalist, som har haft program om hedersrelaterat våld

Advokat och kvinnoaktivist

Nissa Souriya (Syrian Women's Observatory (SWO)), den största kvinnoorganisationen i landet

Sisters of the Good Shepherd

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

Qamishli, Syrien, 26 – 27 april 2009

Kurdistans demokratiska parti, syriska grenen (KDP-S)

Författare / kvinnoaktivister

Dohuk, en av de kurdstyrda provinserna i norra Irak, 28 april 2009

Diakonia, svensk biståndsorganisation

Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor

Harikar, oberoende frivilligorganisation

Social- och arbetsdepartementet.

Erbil, en av de kurdstyrda provinserna i norra Irak, 29 -30 april 2009

Committee for Defence of the Rights of Women, Kurdistans parlament

Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor

Justitieministern

Khanzad, kvinnoorganisation

Ministern för mänskliga rättigheter

Idrotts- och ungdomsministern

Premiärministerns rådgivare i sociala frågor

Parlamentariska kommittén för mänskliga rättigheter (kommittén bestod av representanter för etniska och religiösa minoriteter)

Women Empowerment Organization, (WEO)

Suleymaniya, en av de kurdstyrda provinserna i norra Irak 1 – 6 maj 2009

Advokat med erfarenhet av mål rörande hedersrelaterat våld

Appellationsdomstolen i Suleymaniyaprovinsen

Säkerhetstjänsten Asaish

Chefsåklagaren i Suleymaniyaprovinsen

Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor

Direktoratet för mänskliga rättigheter

Democracy and Human Rights Development Center (DHRD)

Domare med erfarenhet av mål rörande hedersrelaterat våld

Kvinnoaktivist

Norsk Folkehjelp (NPA)

Suleymaniyaprovinsens guvernör

Women Committee in the Council of the Governorate

Women Union of Kurdistan, PUK närstående kvinnoorganisation

Skriftliga källor

Amnesty International (AI). Death Sentences and Executions in 2008

Crimes of Honour – Between Reality and the Law, 2007 En bok som delegationen fick i Libanon som komplement till intervjuerna

Syria Today, artiklar från mars 2009 och oktober 2008

Officiell statistik från Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor om hedersrelaterade brott i de kurdstyrda provinserna i norra Irak

Lifos, Migrationsverkets landinformationssystem